

IOHANNIS
BORCHOLTEN
ICTI. CLARISSIMI
ET ACADEMIAE IV-
liæ quondam Ordinarij.

2

Commentaria.

In insignem & vtilissimum
n. titulum
DE COMPENSATIO-
NIBVS

Nunc primum edita

STATIO BORCHOLTEN
Rostochienfi I. V. Doctore & Academiæ
Iulix profeflore.

*Cum privilegio Sacrae Caesariae Maiestatis
ad annos quindecim.*

HELMSTADII

Impensis Heredum Ludolphi Brandes

Anno 1712. 12. 17 C.

Db. 6. II. 3353

DOMINIS
CONSVLIBVS ET SE-
NATORIBVS CIVITATIS
HELMSTADIENSIS
amicis meis S.

 Vr vos compellem,
viri prudentes, hanc
causam habeo, quod
parens meus piæ memoriæ,
cuius hoc opus primam nunc
lucem aspicit, apud vos vixit
per annos non paucos, & ita
vixit, vt non solum vestrum
non offenderet quenquam,
sed etiam omnes uno amoris
amicitiæ & officij vinculo sibi
coniungeret ac deuinciret?
Namq; & à vobis magnis sæpè

ornari solebat beneficijs, quorum nec manes ipsius pios oblitos esse planè mihi persuadeo, quibus & vos fauetis adhuc ipsissimi? Hoc vel inde colligo quod me nec amore vestro nec benevolentia indignum censetis. Quare ego homo non sim, si vestram non agnoscam humanitatem, necesse est, quam agnosco lubens gratoque animo, & ut meis qualibuscunque officijs eam recompensare possim, id ago & agam sedulo. Hanc ob causam ipsam hunc quem presentem videtis patrium commentarium, amoris & observantiae signum, vobis offero,
dedi-

dedico, confecro, obnixè ro-
gans vt eum benignâ fronte
accipietis, parentis mei reli-
quias ametis, meq; vestrâ a-
micitiâ & fauore dignum cen-
seatis. Hoc quia mihi planè de
vobis polliceor, vestrâ huma-
nitate confisus, nō addo nunc
plura, sed vestram Rempub.
vosq; omnes & singulos, Dei
omnipotentis protectioni cō-
mendo. Valete. Ex Musæo
in Inclytâ I V L I A 28. Februa-
rij. Anno. 96.

V. Obseruantissimus

Status Borcholten I. V. D. &
Academiæ Iuliæ professor
publicus.

A 3 IN CLA-

IN CLARISSIMUM
GERMANIAE IVRIS-
consultum.

IOANNEM BORCHOLTEN,
Epigrammata anagram-
matica,

I.

IOANNES BORCHOLTENVS.
LAUS IN BONO COR TENES.

L *Aus pietas, virtus tibi laus, doctrinaq̄
laus est:*

*INq̄ BONO quod COR triplice gran-
de TENES.*

*O trias alma boni ! quid IANE beatius
illa*

Sanctius aut poterat nobiliusq̄ dari ?

Nicolaus Reufnerus, S. Palatij
Comes, & in Salana
Antecessor.

IOAN.

2.

IOHANNES BORCHOLTEN.
EN LABOR ET HINC HONOS.

D*Vm iuris nodos & legum anigmata
soluis
Sulpitio atque ipso non minor AEmi-
lio,
EN LABOR immensus te vir praclare fa-
tigat,
Immortalis ET HINC est tibi partua
HONOS.*

Martinus Chemnitius ICTus,
& Duci Pomeran. à
consilijs.

IOANNES BORCHOLTEN,
EN NOBIS LAC ET HONOR.

*LAC alit infantes : honor assi-
gnatur adultis:
Vt vigeat neutro vita ca-
rere potest.*

*Et voce & calamo informans iuvenesque
virosque,*

*Omnibus EN NOBIS LAC es ET
almus HONOR.*

Henricus Meibomius, Poëta
Cæsarius & in Iulia Pro-
fessor.

ALIVD

ALIVD AB EODEM
scriptum Memorix

IOANNIS BORCHOLTEN
ICTi. CL.

*Ergo iterum lumen, quo non il-
lustrius ullum
Impositum Elmanis pro-
micuit cathedris:*

*Quod fulgore suo radiantia sidera vicit:
Quod noctis dubias dissoluit tenebras:
Vnde minora sua repetebant lumina lucē:
Quod multorum operas iuuit, & auxit
opes.*

*Qualis ad Oceani scopulos Syrtesuē dolosas
Stat Pharus, & nautis lampade mon-
strat iter:*

*Hoc, inquam, lumen cœlesti fomite plenū,
Flatibus insani turbinis occubuit.*

*Heu cathedram infelicem! heu pulpita de-
ploranda?*

*Vester honos, vestrum eheu diadema
iacet!*

A 5

Insur-

Insurgunt tenebrae & tempestas nigra pro-
pinquat:

Obnubet nitidam fors etiam umbra
diem.

Ni lucis sator aetherius, fulgore corusco
Irradians viduas clarificet cathedras.

Ni PATRIAE PATER eximius vacua a-
tria lustret;

Exstincta aequalem substituatq; faci
Fata utrumq; velint tu verò, ô nobile lu-
men

Sydes olympiacis ignibus adde no-
uum.

Non prius absistes iubar orbi ostendere pu-
rum:

Quàm vultus Titan occulat aurico-
mos.

De eodem,

P*Atria, stirps, animus, prouincia, vita,*
labores,

Si quem nobilem, nobilis ipse
sui.

Non

*Non tamen inflarunt me hæc singula, iun-
ctæque: cæsti,
Quique mihi nollet cedere; nemo
fuit.*

ALIVD.

I*ncipe formidare necem. Dÿs proxima
virtus,
Qui virtute omnes vicerat, ecce ia-
cet.*

DE IO-

DE IOANNE BORCHOL-
TEN Viro & IC. clariss.

In Statio F. γυνήϊα Rediuiuo.
Elegeidion.

TOBIAE SCVLTEI OSSITI-
ENSIS HERMVNDVRI.

*ORTA graui Inuidiae stimu-
lo percussa; Themistos
Vndiq; fortuna crescere
Regna bona:*

*Qua potis est, it quassatum
magna illa furore,*

Et proceres tanti deicit Imperij.

*Iamq; Hotomannus obit: iacet & Cuiacia
virtus;*

Donelli claret funere Sandapila,

*Tandem etiam, heu facinus! Patriae Ger-
manidos illa*

Gloria Borcholtus sorte pari occubuit.

Elmana fleuere virum: nec Iulia luctum

Disimulat: quae post, victa dolore, Dicē,

Maxima quae sacri praeses cluit vndiq; Iuris,

Alloquitur: Suboles indubitata Iouis,

Quò

Quò tua Maiestas, qua te toto orbe manebat.

Quo Regni vires heu recidere Tui!

Te contrà, contraq; Tuos, iniuria nostri

*Mors Generis, nullo vindice, tanta po-
test!*

*Si Te nulla mouet reliquum iactura viro-
rum:*

*Borcholtum saltim à Morte reposce
Meum,*

*Dixerat: Huic placido respondet pectore
Diu:*

*Pessima noctis fata nota mihi ausa Dea:
Sed vana illa tamen: manet æternumq; ma-
nebit*

*Vita viris, per quos Gloria nostra viget.
Illa quidem optatam conata est soluere vi-
tam:*

*Incaustum: affecti corporis exsuuias
Transtulit in melius, Genio viuente per
illos*

*Librorum fœtus & monumento animi.
Nec de Borcholto quidquam mihi pessima
ademit:*

*Quì, quantus, quantus corpore & in-
genio.*

*In Nato viuit: quem nunc felicibus alis
Per populos patrio fama labore vehit.
Dixerat ex illo pacata est Iulia: qua nunc
Concier in laudes totum Heliconae
tuas.*

*O Anima, Iuuenis, non ultima portio no-
stra,*

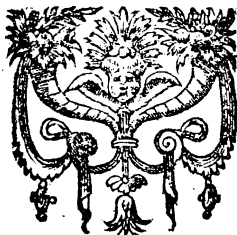
Fulgida Legalis gerima sodalitij.

*Tu facis, ut vexare putem fata illa volu-
cris,*

*Quae Pater ipsa sibi est: Progeniesq;
sibi.*

*Salve etiam atq; etiam; Pater in Te à fune-
re viuat!*

*Tuq; iridem viuas in patre perpetu-
um!*

DE COM-

DE COMPENSATIONIBVS.

Hic titulo de Compensationibus respondet in Codice titulus 31. libri quarti Codicis, qui similiter de compensationibus inscribitur. Capita autem de quibus hîc agitur, hæc sunt. Primum traditur definitio compensationis. Deinde ostenditur quarum rerum fiat compensatio. Tertio, quomodo fiat compensatio. Quarto quando fiat. Quinto hîc docetur quod non solum in rebus privatorum, verum etiam in causis fisci compensatio locum habeat. Tandem **B** ultimo

ultimo loco agitur de vi & effectu compensationis. De his igitur capitibus Deo iuvante, ordine dicemus, ijsq; explicatis, totius tituli explanationem habebitis.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit compensatio.

1. A definitionibus rerum ordiendū est.
2. Compensatio quid sit.
3. Debitum & creditum variè in Iure dicitur.
4. Propriissima horum verborum significatio ostenditur & probatur.
5. Explicatur l. incendium C. si cert. petatur.
6. Debitor pecunie mutue casum fortuitum prestare tenetur.
7. Proponitur vera sententia l. s. s. is quoq; ff. De obligat. & Action.
8. Propria creditoris & debitoris significatio quanam sit

9. Com-

QVID SIT COMPENS. 3

9. Communiter & latè quis dicatur creditor itemq; debitor.
10. Quomodo debitum & creditum in compensationis definitione accipiatur.
11. Naturalia debita etiam compensantur.
12. Debendi verbum quid in definitione actionis significet.
13. Verba hæc, inter se, ad quid respiciant in definitione compensationis.
14. Contribuere significat conferre.
15. Compensatio aliàs dicitur pensatio.
16. Explicatur l. quæcunq; ff. de obligationib. & Actionibus quæ cum definitione compensationis pugnare videtur.
17. Perimere quid sit.
18. Exceptio Velleiani naturalem & civilem obligationem simul tollit.
19. Quomodo intelligendum sit, quod dicitur, in mulierem intercedentem actionem petitionemq; non esse.
20. Indebitum non est quod saltem natura debetur.

21. Exceptio pacti conuenti naturalem & ciuilem obligationem perimit.
22. Pacta exceptionem pariunt.
23. Explicatur l. qui exceptionem §. fin. ff. de condict. indeb.
24. Exceptio Iurisiurandi omnem obligationem tollit & perimit.
25. Explicatur l. fin. ff. de iureiur.
26. Exceptio doli & exceptio quod metus caussa peremptorie sunt.
27. Quaedam exceptiones ciuilem tantum obligationem perimunt, naturalem non item.
28. Exceptio Macedoniani ciuilem obligationem solummodo tollit.
29. Filiusfamil. mutua accipiens pecuniam naturaliter & ciuilitur obligatur.
30. Exceptio rei iudicate ciuilem obligationem tantum tollit.
31. L. Iulianus ff. de condict. indeb. explicatur.
32. Exceptio inopia, quam maritus habet, ciuilem tantum obligationem tollit.

33. Etiam

QVID SIT COMPENS. 5

33. *Etiā filijs datur exceptio inopiæ quam maritus habet.*
34. *Socius à socio consentus habet exceptionem inopiæ.*
35. *Omnes qui exceptionem inopiæ habent naturaliter obligati manent.*
36. *Qui ex donatione concucitur in id tantum quod facere potest condemnatur.*
37. *Dissolvitur argumentum quo probari videtur, definitionem compensationis esse angustiolem suo definito.*
38. *Paria delicta mutua compensatione tolluntur.*
39. *Compensationis verbum non uno modo in Iure accipitur.*
40. *Iustinianus retentionum genera sustulit.*
41. *Iustinianus non sustulit compensationes, quæ fiunt ob res donatas & amotas & impensas.*
42. *Compensatio improprie ad delicta pertinet.*
43. *Compensationis verbum sumitur*

quoque pro imputatione.

44. *Compensatio interdum significat cuiuscunq; emolumentum perceptiorem.*
45. *Compensatio etiam deductionem significat.*
46. *Explicatur l. 2. C. de compensationibus, qua probari videtur, naturalia debita non compensari.*
47. *Explicatur l. penult. C. de condict. indeb.*
48. *In alternatiuis electio est rei siue promissoris.*
49. *Indebitum solutum ex parte accipientis fit natura debitum.*
50. *Dissoluitur aliud argumentum quo probari posset, naturalia debita non compensari.*
51. *Dissoluitur aliud argumentum eiusdem generis.*
52. *Pupillus locupletior factus recte soluit.*
53. *Quod pupillus, locupletior factus, debet, recte compensatur.*
54. *Aliud argumentum contra definitionem*

tionem

QVID SIT COMPENS. 7

*tionem compensationis prolatum
dissoluitur.*

55. *In pupillum datur actio, non ex obli-
gatione, sed ex rescripto Diui Pij.*

56. *Aliud argumentum dissoluitur, quo
probatur, naturalia debita non
compensari.*

57. *Aliud in eandem sententiam produ-
ctum argumentum dissoluitur.*

Vemadmodum Tribonianus, Theophilus, Dorotheus, & reliqui Pandectarum compilatores, in multis Iuris

partibus definitionem primo loco posuerunt. l. i. de iustit. & iure. l. i. de legibus l. i. qui fatifda. cogan. l. i. de in ius vocan. l. i. de pactis. l. i. de procur. l. i. de dolo malo. l. i. de capite minutis, memores eius, quod latinæ eloquentiæ parens Cicero monet, omnem quæ à ratione aliqua suscipitur de re institutionem, à definitione debere proficisci. Cicero

in r. Offic. Ita idem ab ijs factum est in hoc titulo nostro. Nam in initio tituli definitionem compensationis retulerunt ex Modestini libro 6. Pandectarum, his verbis :

- 2 Compensatio est debiti & crediti inter se contributio. l. r. h. t. nostro. Huius definitionis singula verba explicabimus. Argu. l. r. de rebus creditis. Facit Modestinus debiti & crediti mentionem, relatiuè & correlatiuè. Debitor enim & creditor relatiua sunt & correlatiua, sicuti pater & filius, præceptor & discipulus.
- 3 Debitum autem & creditum, non vno modo dicitur. Interdum nomen debiti itemq; crediti propriissimè sumitur, interdum propriè, quandoq; communiter, siue vt Græci Interpretes dicunt *ιδιοτατῶς*, *ιδίων* & *κοινῶς*. *Ιδιοτατῶς*, siue propriissimè debitum & creditum de mutua pecunia dicitur, & propriissimè debitores sunt, qui mutuam pecuniam debent. Creditores quibus
mutua

mutua pecunia debetur. Intelligitur hoc ex l. creditores, in fin. de verb. signific. vbi ICTus inquit: si non sit mutua pecunia; sed contractus, creditores accipiuntur. His verbis, si non sit mutua pecunia &c. ostēdit propriissimè creditores appellari qui pecuniam mutuam crediderunt. Idem apertius ostenditur in l. sequenti: Creditorum appellatione non hi tantum accipiuntur, qui pecuniā crediderunt, sed omnes quibus ex qualibet causa debetur. Nota quod ICTus inquit non hi tantum; his verbis innuit propriissimè creditores esse qui pecuniam crediderunt. Idem docet ICTus in l. omnem, de iudicijs, cum inquit: Omnem obligationem pro contractu habendam existimandum est, vt vbiq; aliquis obligetur, & contrahi videatur, quamvis non ex crediti causa debeatur. Postremis verbis ICTus significat propriissimè creditores

esse, quibus ex crediti causa debetur, hoc est, qui pecuniam mutuam crediderunt. Sic Iustinianus Imperator, in Nouellæ constitutione quarta circa finem docet, propriissimè creditores esse, qui pecuniam mutuam dederunt. Creditorem inquit veteres secuti leges constituimus, quicumque actionem contra aliquem habere potest, etsi non mutuum contractum, sed aliud genus contractus subsistat. Nota hæc verba, etsi non mutuum contractum, quibus Imperator apertè ostendit, creditores propriissimè esse qui mutuum contrahunt. Ita etiam Constantinus Harmenopolus tradidit. lib. 3. epit. Iuris tit. 5.

τὸ δανειστῆς καὶ χρεώστῆς ὄνομα, ἢ σωήτεια καὶ ἡ τῶν πολλῶν γλῶττα ὡς ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῶν δανειζόντων καὶ δανειζομένων παραλαμβάνει καὶ λέγει, id est, debitoris & creditoris nomen, consuetus & communis loquentium vsus maxima ex parte de ijs qui mutuo

quid

quid dant vel accipiunt dicit atque intelligit. Hoc denique Græcum nomen euidenter ostendit, siquidem Græci creditores *δανείζοις* appellant à *δανείζω* siue *δανείζωμαι* quod mutuor significat. Sic debitoris 5 nomen proprijsimè sumitur pro eo qui mutuam pecuniam debet l. incendium C. si certum petetur. Incendium inquit Imperator ære alieno debitorem non liberat. Hæc lex si generaliter de quouis debitore eam accipias, falsa erit. Nam qui rem depositam accepit, eamque incendio amisit, liberatur, s. præterea, Institut. Quibus modis re contrah. obligat. Liberatur etiã, qui commendato rem accepit, & incendio amisit, quemadmodum Iustinianus docet in Institut. dicto tit. quibus modis re contrah. oblig. Ex quo perspicuum est in d. l. incendium C. si certum petetur, debitoris nomen generaliter accipi non posse.

- 6 posse. Debitor itaq; ibi debitorem pecuniæ mutuæ significat, & qui mutuam pecuniam accepit, eamq; incendio, hoc est, casu aliquo fortuito amisit, non propterea liberatur, cum tamen commodatarius & depositarius liberentur, re commodata aut deposita incendio perempta, cuius diuersi iuris rationem a libi exposui. Eodem modo debitoris & creditoris nomen accipitur
- 7 in l. 5. §. is quoq; de oblig. & action. Ibi Caius de eo loquitur, qui non debitum per errorem soluentis accepit, & tradit eum obligari quasi ex mutui datione & eadem actione teneri, qua debitores creditoribus, quibus postremis verbis hoc dicit Caius, eum qui indebitum accepit, teneri certi conditione, sicuti certi conditione tenetur debitor, qui mutuam pecuniam accepit à creditore. Debitor itaq; *ιδιοτάτως* & propriissimè loquendo eum significat, qui mutuam pecuniam debet. Et
credi-

creditor illum qui mutuam pecuni-
 am credidit. *ιδίως* & propriè sum- 8
 pro vocabulo debitoris & credito-
 ris, debitor est, qui ex quocunque
 contractu debet. Creditor cui ex
 quocunque contractu debetur d. l.
 creditores cum ll. sequentib. de
 verbor. signific. d. l. omnem, de iudi-
 cijs, d. Nouella 4. circa finem. l. r.
 de rebus creditis. ibi ICTus tradit,
 credendi generalem esse appella-
 tionem & postea subiicit. Nam cui-
 cunque rei assentimur, alienam fi-
 dem secuti, mox recepturi quid ex
 hoc contractu credere dicimur. De- 9
 niq; debitore *καίτως* siue communi-
 ter dicitur, non solùm qui ex mutuo
 aut quocunque alio contractu de-
 bet, verumetiam qui debet ex deli-
 cto, & creditor est, non solum cui
 debetur ex mutuo aliòue quouis
 contractu, verumetiam cui debetur
 ex delicto l. vt si cui de verbor. si-
 gnific. Ibi Vlpian. ICTus inquit:
 etsi ex delicto debeatur, mihi vide-
 tur pos-

tur posse creditoris loco accipi, verbi gratia: Titius furtum mihi fecit, aut rem meam vi rapuit, vel damnum iniuria mihi dedit, aut affecit me iniuria. His casibus ego creditor sum, & ego debitor, mihiq; in Titium ex delicto, actio competit, d.
 10 l. vt si cui, de verbor. sig. Et cum Modestinus compensationem definit debiti & crediti inter se contributionem nomen debiti itemq; crediti κοινως, siue communiter accipit. Nam siue ex mutuo pecunia debeatur, siue ex quocunq; alio contractu, vel etiam ex delicto, cum alia pecunia quæ vicissim debetur recte compensatur l. si ambo §. pen. de cõpens. Hoc amplius per debitum & creditum Modestinus intelligit etiam naturale debitum & creditum, quod solo æquitatis naturalis vinculo sustinetur, l. Stichum aut Paphilum, §. naturalis, de solut. (quãuis hoc improprie debitum & creditum dicatur, vnde inquit Ictus: Licet minus proprie debere dicantur, naturaliter

raliter debitores per abufionem tamen intelligi poffunt debitores, & qui ab his pecuniã recipiunt debitum ſibi recepiffe, l. fideiuſſor §. fideiuſſor, de fideiuſſ.) Nam etiã naturalia debita veniunt in compensationẽ l. etiam h. t. noſtro. Vt ſi tibi uſuras promittã nudo pacto, tu creditor es, & ego debitor naturaliter tantũ, non etiam ciuilit̃er. Pactum enim naturalem tantũ obligationẽ producit l. 5. §. i. ibi, ex pacto naturaliter debebãtur de ſolutionib⁹. Ideoq; uſuras petere à me non potes, ex pacti tamẽ cõuentione ſolutas potes retinere, & ego eas ut indēbitas repetere nõ poſſũ. l. 3. C. de uſuris. Quod ſi mihi uiciffim debere incipias, poteris compẽſare uſuras, cũ eo quod mihi uiciffim debes d. l. etiã h. t. noſtro. Deniq; per debitum hĩc etiã quod meum eſt, ſed ab alio poſſidetur, intelligimus. Nam qui meum poſſidet obligatus eſt mihi. §. Item ſi in iudicio, Inſtitu. de exceptio,

- ceptio. Debitor ergo est, & debitum hoc cum eo quod ego vicissim debeo, compensari potest, siquidem compensatio in realibus quoque actionibus ex constitutione Iustitiani locum habet, l. fin. C. de compensat: sicuti inf. latius dicemus:
- 12 Sic cum actio definitur ius persequendi in iudicio quod nobis debetur, in titulo de Actio. in Institu. in prin. & l. nihil aliud, de obligat. & Actio. Debendi verbum non solum ad actiones personales, sed etiam ad reales refertur, aliâs definitio actionis solis personalibus actionibus conueniret. Et tantum de prioribus verbis definitionis.
- 13 Per sequentia verba, inter se, non intelligit Modestinus contrahentes, prout Accursius interpretatur, quem Azo secutus est, sed ea verba refert ad præcedentia verba, ad debitum & creditum. Et compensatio est, cum debitum & creditum
- 14 inter se contribuuntur. Contribuere

buere significat conferre, quemadmodum ex l. 1. ad l. Rhodiam de iactu intelligitur. Ibi Ictus dicit, si leuandæ nauis gratia iactus mercium factus sit omnium contributione sarciri debere, quod pro omnibus datum est. Sententia igitur Modestini hæc est: Compensatio est debiti & crediti inter se contributio, hoc est, compensatio est, cum quis quod alteri debet, confert cum eo quod sibi vicissim ab eo debetur, & vtrumq; communi calculo subijcit. Verbi gratia: Debeo tibi centum ex mutuo, tu mihi vicissim incipis debere quinquaginta. Hic debitum est & creditum. Et si conferam, quod tibi debeo cum eo quod mihi vicissim debes: Et subijciam vtrunque communi calculo, compensatio inducitur, & fit debiti & crediti inter se contributio siue collatio. l. i. h. t. Et qui inuicem creditor idemq; debitor est compensat. l. qui inuicem de condict. indebiti. Alias

com-

compensationem Icti pensationem
 vocant, l. si conuenerit vt nomen,
 de pignor. act. l. vnum ex familia s.
 sed si vno, de legat. 2. l. viro, soluto
 matrim. & c. l. quod in diem s. i. l. pe-
 cuniã h. t. n. Græci *ἀντίλογον* appel-
 16 lant. Huic definitioni eiusq; ex-
 plicationi videtur obstare l. quæ-
 cunq; h. t. n. in qua Ictus dicit in cõ-
 pensationem non venire quæcunq;
 per exceptionem perimi possunt.
 Huiusmodi autẽ videntur esse ciui-
 lia & naturalia debita. Quare dicẽ-
 dũ videtur, ciuilia itemq; naturalia
 debita in compensationẽ nõ veni-
 re. Ad hanc difficultatem tollendã
 respondendũ est hoc modo. Exce-
 ptiones omnes non esse vnus gener-
 ris. Aliæ sunt exceptiones, quæ ci-
 uilem & naturalem obligationem
 tollunt & extinguunt, & de his ex-
 ceptionibus loquitur Ictus in d. l.
 quæcunq; h. t. n. quemadmodum
 verbũ perimendi, quo Ictus vtitur;
 17 satis ostendit. Perimere est tollere,
 extin-

extinguere, enecare. Hinc edictum
peremptorium, quod perimat dis-
ceptationem, nec ultra patiatur
aduersarium tergiuersari l. & tertiū
de iudicijs. Sic in Nouella Valenti-
niani de præscript. 30. annorū, voca-
bulū omne, peremptorium dicitur,
quod omnia consumit. Huius autē
generis est exceptio Scti Velleiani, 18
quæ datur mulieri quæ intercessit
pro aliquo. Mulier intercedens pro
aliquo obligatur naturaliter & ciui-
liter, & in eam datur actio. Et quod 19
dicitur in Scto Velleiano in mulie-
rem intercedentem actionem peti-
tionemq; non esse, l. 2. ad Sctum Vel-
leianum, hoc ita accipiendum est,
vt cum effectu in eam non sit actio
nec petitio. Reuera enim in mulie-
rem datur actio & petitio. Actio,
actionem in personam significat,
petitio actionem in rem l. actio in
personam de oblig. & actio. verū
hæc actio, tollitur opposita exce-
ptione Scti Velleiani, sicque eò

res recidit, vt perinde fit ac si actio & petitio in mulierem quæ intercessit non daretur, Icto Paulo dicente, nihil interesse ipso iure actionem quis non habeat, an per exceptionem infirmetur l. nihil interest de regul. Iuris. Exceptio verò Scti Velleiani non solum tollit ciuilem obligationem, eamq; excludit, verumetiam tollit simul, perimit, extinguit, & enecat naturalem obligationem, qua mulier tenebatur. Intelligitur hoc ex eo, quod mulier quæ intercessit pro aliquo, & postea per errorem soluit, solutum tanquam indebitum potest repetere. l. qui exceptionē, de condict. indeb. quod facere non posset, si naturalis obligatio cum ciuili non
 20 extingueretur, cum indebitum non sit quod saltem natura debetur, l. si non sortem, s. sed si delegatus, ibi, quia natura debetur, de condict. indeb. Quia igitur exceptio Velleiana omnem obligationem, qua mulier

lier intercedens tenetur, perimit, idcirco compensari non potest, quod mulier ex intercessione sua debet, cum eo quod sibi inuicem debetur: At si soluit mulier, ipsa compensatione poterit uti, cum soluti repetitionem habeat. Sic exceptio pacti conuenti est ex illarum exceptionum numero quæ naturalem obligationem cum ciuili perimunt. Pone: debes mihi centum: Postea fit pactum inter me & te, de non petendo quod debes. Hic ipso iure à me non liberaris; Conuenire namque te possum, ut centum, quæ mihi debes, præstes, s. præterea debitor, *Institu. de exceptionib. verum tu conuentus, repellere me agentem potes, exceptione pacti conuenti.* Pacta enim exceptionem pariunt, *l. iurisgentium, s. igitur nuda, de pactis, & Prætor pacta seruat. d. l. iurisgentium s. ait prætor, de pactis, datis scilicet exceptionibus, non etiam actionibus;*

Idq; sæpissimè constitutum esse, Imperatores rescripserunt, in l. 5. C. de contrahenda stipul. Exceptio verò pacti conuenti ciuilem & naturalẽ obligationem perimit; quemadmodũ ex eo intelligitur, quod qui habet exceptionẽ pacti conuenti, solutum per errorem potest repetere d. l. qui exceptionẽ, §. si. de condict. indeb. Ibi, de patrono & liberto agitur: Libertus operas patrono suo natura debet. l. si non fortẽ §. libertus, de condict. indeb. Patronus pactus est cũ liberto, ne operæ ab eo petantur. Quicquid, inquit Ictus, solutum fuerit à liberto, repeti poterit d. l. qui exceptionem, §. fin. de condict. indebiti. Et quamuis Ictus ibi de patrono loquitur, qui pactus est cũ liberto ne operæ ab eo petantur, tamen idem intelligendum est de creditore qui pactus est cum debitore ne debitum ab eo peteretur. Exceptio enim pacti conuenti omnem obligationem tollit, ideoq; perempto-

ptoria dicitur in §. appellantur, Instit. de except. Si igitur mihi centum debeas, & ego tibi vicissim centum debeam, sed habeam exceptionem pacti conuenti, de non petendo, non fiet compensatio eius, quod tibi debeo, cum illo quod tu mihi debes. Nam te agentem exceptione pacti conuenti repellere possum, eaque exceptio peremptoria est, & naturalem obligationem cum ciuili extinguit. Ideoque quod tibi debeo in cōpensationē nō veniet, d. l. quæcunq; h. t. n. sed ego solutū repetere & cōpensare possū. Sic exceptio Iurisiurandi omnē ob-

24

exceptionem Iurifiurandi, eaq; ex-
 ceptio perimit quoque naturalem
 obligationem, & ob id soluta pecu-
 nia repeti poterit: l. fin. de iureiu-
 25 rando. Ibi Ictus de pupillo loqui-
 tur, qui negauit, se mutuam pecu-
 niam accepisse; & docet, si inter
 creditorem & pupillum conuene-
 rit, vt ab omni conditione discede-
 retur, si pupillus iurasset, natura-
 lem obligationem tolli, si pupillus
 iurauerit, dare se nō oportere, & ob
 id solutam pecuniam repeti posse.
 Et quod de pupillo ibi dicitur, idē
 intelligendum est de quolibet alio
 debitore, qui delato iureiurando
 iurauit, se dare non oportere. Ita
 enim traditum est generaliter, in l.
 si quis cum debitore, cum l. sequen-
 ti, de iureiurando. Ibi ei qui iura-
 uit, exceptio iurifiurandi datur, &
 si soluit solutum repetere potest, nō
 alia ratione quā quod ciuilis &
 naturalis obligatio per exceptionē
 iurifiurandi tollitur & extinguitur.
 Deniq;

Deniq; ad exceptiones, quæ natu- 26
raleni obligationem perimunt, re-
ferenda est exceptio doli mali, &
exceptio quod metus causa s. ap-
pellantur *Institu. de exceptio.* Ibi
utraque exceptio peremptoria ap-
pellatur, & exceptioni pacti con-
uenti comparatur. Ideoq; si quid
debeatur, quod per exceptionem
iurifiurandi, doli mali, aut quod
metus causa, perimi potest, id in
compensationem non veniet d. l.
quæcunq; h. t. n. Aliæ sunt exce- 27
ptiones quæ ciuilem quidem obli-
gationem tollunt & remouent, na-
turalem tamen non perimunt. Et
huiusmodi naturalia debita com-
pensantur. Huius generis est exce- 28
ptio Scti Macedoniani. Hæc exce-
ptio datur filiofamilias, qui mutu- 29
am pecuniam accepit, obligatur fi-
liusfamilias, qui mutuam pecuni-
am accepit naturaliter & ciuilitur,
ideoq; in eum datur actio l. tam ex
contractibus, de iudicijs. Et quod

dicitur in l. r. ad Sctum Macedon.
 non dari actionem petitionemque
 ei, qui filiofamilias pecuniam cre-
 didit, hoc ita accipiendū est, vt cum
 effectu non detur actio petitioque.
 Eodem enim modo hæc verba acci-
 piuntur, quo ea in Scto Velleiano
 accipi supra monuimus. Verū filio-
 familias cōuentus habet exceptio-
 nē Scti Macedoniani, qua creditorē
 agentem & pecuniam mutuā repe-
 tentem submouet. Hæc tamen exce-
 ptio naturalē obligationē non ex-
 tinguit. Intelligitur hoc ex eo quod
 filiusfamilias paterfamilias factus,
 & pecuniā quam mutuo acceperat,
 soluēs nō repetit. d. l. qui exceptio-
 nē de condict. indeb. l. item si filius-
 familias §. fin. ad Sctum Macedon.
 Manet igitur filiusfamilias exce-
 ptione Scti Macedoniani non ob-
 stante, naturaliter obligatur idq; in
 specie traditum est à Icto Paulo in
 l. 10. ad Sctum Macedon. ibi Paulus
 inquit, naturalem obligationē ma-
 nere

neri. Ex quo consequenter sequitur, pecuniam mutuam, quã filiusfamilias accepit, eo patrefamilias effecto rectè cõpensari cū pecunia, quæ vicissim illi deberi cõepit. Huius 30
etiam generis est exceptio rei iudicatæ, quæ ei datur pro quo iudicatum est aduersus illum, contra quem iudicatum est. Pone, petij à te centum iudicialiter lite inter me & te aliquandiu agitata, iudex tandem per iniuriam te absoluit. Tu absolutus verè mihi debuisti, & mihi in te sententia iudicis non obstante competit actio ipso iure, s. item si in iudicio Institut. de exceptio. Verùm si conueniaris, potes mihi obijcere exceptionem rei iudicatæ, atque ita me agentem repellere, toto titulo de exceptio. rei iudicatæ. Hæc exceptio tollit ac remouet civilem obligationem, naturalè tamen nõ extinguit, ideoq; tibi condictio indebiti non datur, si post ré iudicatã & obtentam à Iudice absolutio-

nem

nem per errorem solueris. Ita enim
 31 à Paulo Icto traditum est, in l. Iulianus de condict. indeb. Ibi Paulus refert Iulianum negasse verum debitorem post litem contestatam, manente adhuc iudicio soluentem repetere posse, quia etsi absolutus esset à Iudice, vel etiam condemnatus, & solueret, non posset repetere. Licet enim, inquit Ictus, absolutus sit, natura tamen debitor permanet. Hic Paulus in l. Iudex, eodem titulo de condict. indebiti inquit, Iudex si malè absoluit & absolutus, sua sponte soluerit, repetere non potest, quia scilicet natura debuit, d. l. Iulianus de condict. indeb. Quia igitur verus debitor in iudicio absolutus natura obligatus manet, & hæc naturalis obligatio per exceptionem rei iudicatæ non extinguitur. Ideoq; quod verus debitor à iudice absolutus debet, rectè compensatur cum illo, quod ei vicissim debetur. Naturalia enim debita,

debita, vt supra expositum est, in compensationem veniunt per l. etiam h. t. nostro. Deniq; huius generis est exceptio inopiæ, quam maritus habet. Si maritus vergat ad inopiam, mulier etiam constante matrimonio etiam ex stipulatu dotem repetere potest. l. si constante, solut. matrimo. Verùm maritus habet exceptionem inopiæ eaq; opposita condemnatur in id quod ferre potest, l. vnica, §. cum autem, C. de rei vxor. actio. & hoc explorati iuris esse Vlpianus tradit, in l. maritum, soluto matrimonio & Iustinianus æquissimum dicit in d. l. vnica, §. cum autem, C. de rei vxor. actio. Etsi maritus pactus sit, ne in id quod facere posset condemnaretur, sed in solidum pactum tanquã contra bonos mores factum non seruabitur l. alia caussa est, soluto matrimonio. Ibi Ictus docet hoc ita receptum esse propter reuerentiã, quam mulieres maritis suis exhibere de-

re debent, quod & Iustinianus affirmat in d. l. vnica §. cum autem, & ob id hoc beneficium personale est, & cum persona extinguitur, l. quia tale, soluto matrimo. nec heredi mariti quæstratur d. l. maritum & l. rei vindicatæ tempus §. i. soluto matrimo. solis filijs exceptis, qui quamuis patri heredes extiterint in id tamen quod facere possunt condemnantur. l. etiam filios, soluto matrimo. Exceptio autem inopiæ, quam maritus habet, naturalem obligationem non extinguit. Hoc satis ex eo intelligitur, quod maritus exceptionem inopiæ habens, & dotem mulieri soluens, solutum repetere non potest. l. nam & maritus de condict. indeb. quodque cauere cogitur si ad meliorem fortunam peruenerit, etiam quod minus soluit se præstiturum d. l. vnica. §. cum autem C. de rei vxor. actio. Si igitur mulier viro qui soluendo non est, vicissim incipiat debere,

bere, fiet compensatio eius quod vir debet, quodq; mulier à viro propter inopiã eius consequi non potuit, cum illo quod vicissim viro à muliere debetur: Idemq; dicendum ³⁴ est, de socio, qui aduerso sociũ agit. Nã socius conuentus à socio, habet exceptionẽ inopiã & in id duntaxat, quod facere potest condemnatur, siue societas sit coita omniũ bonorũ siue vnius rei tantũ, l. sunt qui, de re iudicata. l. verum est, pro socio quod summam habet rationem, siquidem societas ius quodammodo fraternitatis in se habet, d. l. verum est, pro socio. Exceptio tamen hæc inopiã, naturalẽ obligationẽ non tollit, nec extinguit, siquidẽ socius eius quod facere nõ potest, cautionẽ socio præstare compellitur, d. l. verum est s. item videndum, pro socio. Si ergo socio qui solidum soluere non potest, postea rursus ab eo, qui socius fuit quid deberi incipiat, fiet compensatio eius quod

quod socius, qui propter inopiam soluere non potuit debet, cum illo quod ei vicissim deberi cæpit, quod
 35 ego ad alios omnes qui exceptionem inopiæ habent, similiter perducendum existimo, vt sunt patroni & parentes, ac illi qui ex donatione sua conueniuntur, aut bonis cedunt. Nam si filius cum parente agat, aut libertus cum patrono, & pater, ac patronus tantum non habeant, vt solidum soluere possint, in id quod facere possunt condemnantur. l. patronus, de re iudicata, & §. fin. Instit. de Act. quod propter reuerentiam, quam filius patri, libertus patrono debet receptū est. l. 6. de in ius vocando. Et liberto ac filio semper honesta & sancta persona patris ac patroni videri debet. l. liberto, de obsequijs parentibus & patronis præstand. Sic qui
 36 ex donatione sua conuenitur, in id tantum quod facere potest condemnatur d. §. fin. Instit. de Action. l. inter

inter eos, §. fin. de re iudic. Et qui bonis cessit, non in solidum condemnatur, sed tantum in id quod facere potest, si idoneum emolumentum postea acquisierit. d. §. fin. Instit. de Action. Ex his intelligimus sententiam legis quæcunq; h. t. n. quæ non tam definitioni compensationis aduersatur, quàm eam limitat. Et debita & credita compensantur nisi talia fuerint debita, quæ per exceptionem perimuntur & extinguuntur. Rursus definitioni com- 37 pensationis eiusq; explicationi videtur obstare, quod sit angustior suo definito, & idcirco vitiosa l. i. de dolo malo. Nec enim tantum quod ex contractu debetur, vel quasi, aut ex maleficio, vel quasi, compensatur, verumetiam delicta inter se compensari dicuntur. Ostendit hoc Ictus, in l. viro, soluto matrimo. Ibi diuortio facto inter virum & vxorem quæsitum fuit, vtrum ob mores viri an verò vxoris

D diuor-

diuortium esset factum. Vir mores
 vxoris accusauit. Vxor contra ac-
 cusauit mores viri. Et olim diuor-
 tio facto ob mores mulieris à mari-
 to ex dote sextæ poterant retineri,
 vel octauæ. Sextæ grauiorum morū
 nomine, Octauæ nomine leuiorum
 morum. Grauiiores mores erant a-
 dulteria tantum, leuiiores omnes re-
 liqui. Ob mores mariti facto di-
 uortio, siquidē ob maiores mores,
 cogebatur maritus, dotē quæ à die
 reddi debebat, præsentem reddere,
 si propter minores mores, senum
 mensum die. In ea autem dote, quæ
 præsens solebat reddi, tantum ex
 fructibus iubebatur reddere, quan-
 tum in illa dote quadriennio red-
 debatur, vt eleganter Vlpianus
 docet in fragment. titul. 6. de do-
 tibus. Vterque verò & mulier &
 maritus suam intentionem proba-
 uit & ob id iudex pronuntiauit
 causam repudij, hoc est, diuortij, v-
 trunque dedisse d. l. viro, soluto ma-
 trimo-

rimonio. Adijcit Papinianus hoc ita accipiendum esse ut ea lege, quam ambo contempserunt, neuter vindicetur. His verbis Papinianus hoc dicit: Maritus non potest, propter mores mulieris sextas vel octavas retinere ex dote: E contrario quoque; maritus propter suos mores non potest puniri, ut dotem statim vel intra sex menses reddat, quæ à die reddi debebat. Lex quidè est de moribus lata, quæ vult ut cõjuges mores grauiores & leuiores fugiant, & ut ob mores mulieris sextæ & octauæ ex dote retineantur. Et mores mariti etiã puniantur. Verùm ambo & mulier & maritus hanc legem contempserunt, & propterea ea lege neuter neque maritus, neque mulier vindicabitur. Paria enim delicta 38 mutua pensatione dissoluuntur. Non solùm igitur debita & credita compensantur, verum etiã delictum cum delicto compensatur, quod tamè in definitione cõpensationis expressum

non est. Idemq; traditum est in l. 7. rerum amotarum. Ibi mulier habet actionem rerum amotarum aduersus maritum. Maritus etiam vult agere aduersus mulierem ob res amotas. Hic inquit Ictus compensatio fiet actionis, quam mulier habet cum actione, qua maritus vult agere. Delictum igitur cum delicto compensatur, quod etiam probat l. si duo, de dolo malo. Ibi vnus dolo malo quid fecit, itemq; alter, & dolus cum dolo compensatur. Nec enim inuicem de dolo agere possunt. l. si duo, de dolo malo. Deniq; idem probatur per l. si ambo, h. t. n. ibi ambo socij parem negligentiam societati adhibuerunt, & Ictus inquit, socios desinere inuicem esse obligatos, ipso iure compensatione negligentiae facta. Ad hanc objectionem ita respondendum est.

- 39 Compensationis verbum non vno modo in iure accipitur. Interdum ad quantitatem refertur, d. l. si ambo §. i.

bo, §. i. & §. quoties h. t. nostro, siue quod idem est ad pecuniariã causam respicit. l. rei iudicatæ, soluto matrimo. quemadmod. dos petat. In d. l. si ambo, §. i. Duo societatem inter se contraxerunt, & alter ex re communi aliquid percepit, alter tantam negligentiam adhibuit, quæ eadem quantitate æstimatur: Hic ipso iure fit compensatio, & inuicem liberatio. Ecce textum dicentem quantitatis compensationem fieri. In §. quoties, Ictus inquit, quoties ex maleficio oritur actio, ut puta ex causa furtiua cæterorumq; maleficiorum si de ea re pecuniariè agatur, compensationem locum habere. Ecce hic Ictus dicit compensationem fieri, cum pecuniariè agitur. In d. l. rei iudicatæ, soluto matrim. & c. docet Ictus quod heres mariti, in solidũ condemnatur, cum tamen maritus in id tantum quod facere potest sit condemnandus, ut supr. monui. Verùm

Ictus adijcit heredi mariti compensa-
 tiones prodesse, quæ ad pecunia-
 riam causam respiciunt, vt hoc mi-
 n^o fit obligatus, veluti ob res dona-
 tas & amotas & impensas, morū verò
 cohercitionem heredē non habe-
 re. Olim propter res donatas & a-
 motas ac impensas in res dotales fa-
 ctas retēctiones fiebant ex dote, sic-
 uti & propter mores vxoris vt sup.
 expositum est. Vlpian. in fragm. tit.
 4° 6. de dotibus. Cæterum Iustinianus
 hæc retentionum genera sustulit, in
 d. l. vnica, s. taceat. C. de rei vxor. a-
 cti. sola retentione quæ ob necessa-
 rias impensas fit excepta. Necessa-
 riæ enim impensæ ipso iure dotem
 minuunt s. fin. Instit. de Actio. l.
 quod dicitur, de impensis in res do-
 4^l tales factis. Non tamen Iustinia-
 nus sustulit cōpensationes quæ ob
 res donatas & amotas & impensas
 fiunt, & ideo heres mariti cōpen-
 satione vti potest ob res donatas, a-
 motas & impensas. Morū verò co-
 herci-

hercitionē nō habet, hoc est, heres nō potest cōpensatione vti ob mores mulieris grauiores & leuiores. Notādū autē est quod Ictus inquit heredi mariti prodesse cōpensationes quæ ad pecuniariā caussam respiciunt. Propriè igitur quātitas siue pecunia compensari dicitur, quemadmodū in cap. proximè sequenti latius explicabitur. Et ita propriè cōpensationis verbū accipitur in definitione compensationis, cū Ictus compensationē esse dicit crediti & debiti inter se cōtributionē. Impro- 42
priè cōpensatio ad delicta pertinet & condonationē delictorum mutuā significat. Vt si mulier contēpsit legē de moribus Maritus itē, paria delicta compensantur, h. e. mutuo condonantur. Sic si mulier cōstante matrimonio quid amouit, & maritus similiter, compensatio fit, h. e. mutua condonatio, ita vt neuter rerū amotarum agere possit. Ex dolo scū dolo cōpensatur hoc est, dolo condona-

tur & remittitur propter dolum ab alio admissum, & ideo à duobus dolo admissio, neuter de dolo agere potest. Sic deniq; compensatio fit negligentia cum negligentia, hoc est, socio remittitur & condonatur negligentia quam in societate admisit, ob negligentiam in societate itidem à socio commissam. In-

43 terdum quoq;, quod notandum est, compensationis verbum, pro imputatione sumitur, vt in l. Caius Seius, de pignor. actio. ibi Caius Seius ob pecuniam mutuam, fundum suum Lucio Titio pignori dedit. Postea pactum inter eos factum est, vt creditor pignus in compensationem pecuniæ suæ, certo tempore possideret, hoc est, inter Caium Seium debitorem & Lucium Titium creditorem conuenit, vt Lucius Titius ad certum tempus pignus possideret, & fructus ex pignore perceptos in sortem computaret. Hoc significatur his verbis: Pignus in compen-

compensationem pecuniæ posside-
ret, & fructuum imputatio in forté
semper fit, etiamsi à contrahenti-
bus hoc expressum non fuerit. l. 1.
& l. 2. de pignor. actio. l. 1. C. de
distr. pignor. Nonnunquam com- 44
pensatio significat cuiuscunque e-
molumentum perceptionem ut in l. 1.
§. pacto placuit, de pignor. ibi fru-
ctus dicuntur compensari cum usuri-
s, hoc est, percipi in locum usura-
rum. Deniq; compensatio signifi- 45
cat deductionem, cum in Institutis
dicitur compensationem fieri lucri
& damni, in titulo de societate.
Hoc enim dicitur ex lucro damnum
deduci debere, quo facto lucrum e-
rit quod superest. Hoc amplius de- 46
finitioni compensationis, eiusq; e-
plicationi videtur obstare, quod in
l. 2. C. eodem. dicitur solutū ex caus-
sa iudicati repeti non posse, nec et-
iam compensari, eum autem qui iu-
dicati convenitur, compensatione
uti posse. Loquitur Imperator

Antoninus generaliter de soluto ex causa iudicati. Siue igitur ex causa benè iudicati solutum quid fuerit, siue ex caussa perperam & malè iudicati, id quod solutum est non repetitur, nec etiam compensatur. Solutum autem ex causa malè iudicati, natura debetur ab

47 eo, cui solutum est. Indebitum enim fuit saltem natura. Et indebita soluta ex parte accipientis fiunt natura debita. l. penult. C. de condict. indeb. Ibi talis proponitur facti species. Debet tibi Stichum aut Pamphilum sub alternatione. Hic mea est electio soluendi què velim.

48 In alternatiuis enim electio est rei, siue promissoris l. 10. §. fin. de iure dotium l. 2. §. Scæuola, de eo quod certo loco. Ego per errorem solui vtrumq; putans me vtrumq; debere cõiunctim. Quæstionis est an sicuti habui soluendi electionè si non errassem, ita etiam habeam electionè condicendi què velim. Et quidè Vlpianus

pianus negavit me electionē habere. Tu ergo qui utrūq; accepisti potes vnum eligere quem voles, eumq; mihi præstare. Et Vlpiani sententiam, Marcellus & Celsus probarunt, atq; ita Imperator noster hic refert, & traditum est ab Vlpiano ipso in l. si non fortem §. penult. de condict. indeb. Ratio verò Vlpiani hæc fuit, quod tu, qui ante solutionem creditor fuisti, utroq; Sticho & Pamphilo soluto, factus es debitor, quoniam alterutrum reddere teneris. In alternatiuis autem vt dictum est, debitoris est electio. Tibi ergo electio datur, tibi datur arbitrium retinendi quem velles. d. l. si non fortem §. penult. de condict. indeb. Papinianus contra sensit, me, qui utrumq; per errorem solui, electionē habere condicendi quem velim. Cōdictio enim siue repetitio resoluit solutionem atq; restituit mihi electionem quam ante solutionē habui, & Papiniani sententiã Saluius
Iulia-

Iulianus probauit. d. l. penult. C. de
 condict. indebiti, & Iuliani senten-
 tia extat in l. cum lis, in princ. de
 condict. indebiti. Ibi Iulianus re-
 fert, eum qui Pamphilum aut Sti-
 chum debet, si simul vtrunq; solue-
 rit, nihil repetere posse, si alter ex
 his in rerum natura esse desinit. V-
 troq; ergo viuento, qui soluit, alter-
 utrum repetere potest. Papiniani
 quoq; sententia Imperatori Iusti-
 niano placuit, reiecta sententia Vl-
 piani, Marcelli & Celsi: Intelligitur
 49 itaq; ex hac lege, Indebitum solutū
 ex parte accipientis fieri debitum,
 saltem natura. Et quia solutum ex
 causa malè iudicati indebitum fu-
 it natura, quippe malè iudicatū na-
 turalem obligationem nō parit sic-
 uti nec tollit. l. Iulianus, de con-
 dict. indebiti, quemadmodum su-
 pra quoq; dictum est, consequen-
 ter sequitur, solutum ex causa malè
 iudicati ex parte eius cui solutum
 est, fieri natura debitum. At solu-
 tum

tum ex causa malè iudicati non repetitur, nec etiam compensatur. d. l. 2. C. de compensatio. Naturalia itaq; debita non compensantur. Hic ita respondendum est. Indebitum solutum ex parte accipientis fit natura debitum, hoc verum est, si solutum prorsus indebitum fuit. Solutio prorsus indebiti, naturalem obligationem parit ex parte accipientis, ex qua est condictio quæ naturalis dicitur, l. indebiti, de condict. indeb. & condictio ex bono & æquo l. hæc condictio, de condict. indebiti. At solutum ex causa malè iudicati, natura quidem indebitum est. Iure tamen civili debitum fuit ex causa iudicati. Et solutio eius quod aliquo saltem iure debetur, naturalem obligationem ex parte accipientis non parit. Ego itaq; quod solui ex causa malè iudicati, repetere non possum, quia Iure civili debitum solui. Non possum etiam solutum ex causa malè iudicati

cati compensare, quia debitum accepisti, & ob id fieri nō potest, vt natura mihi debeas. Sed rursus obijcitur definitioni compensationis tale argumentum. Quæ peti non possunt, non compensantur. d. l. 2. C. de compensat. Sed naturalia debita, nō petūtur. Ergo non cōpensantur. Respondendum est hoc modo. In d. l. 2. C. de compens. non agitur de petitione sed repetitione eius quod solutū fuit ex causa iudicati. Et aliud est petitiō, lōgè aliud repetitiō. Quod solutū non repetitur, non cōpēfatur quoq;. At quod propter defectū actionis ciuilis peti nō potest, quale est naturale debitū cōpensari potest. Sed rurs⁹ obijcitur quod pupillus sine tutoris authoritate naturaliter obligatur l. 1. de nouatio. l. si eius pupilli, ad Trebellia. l. si pupillus ad l. Falcidiā. At quod pupillus debet, cōpensari non potest, cōpensatio enim pro solutione est. l. 3. h. t. l. si stipulatus esses s. 1. de fideius.

Et pu-

Et pupillus soluere sine tutore non potest. s. nunc admonēdi Inst. quib. alienare licet vel nō. Inde igitur sequitur, naturalia debita non cōpensari. Respōdendū est hoc modo. Aut pupillus locupletior factus est & naturaliter obligatur ll. supra adductis. Aut non est factus locupletior, & nō obligatur naturaliter, l. naturaliter s. fin. cum l. sequenti, de cōdictio. indebiti. l. pupillus de auth. tut. Et pupillo locupletior factus rectē soluit, quia & in eū datur actio. l. pupillo, de auth. tut. Hoc etiā quod pupillus locupletior factus debet, rectē cōpensatur, aliās secus est. Ita est textus in l. 3. s. pupillus de negotijs gestis. Ibi Ictus inquit, pupillus si negotia gesserit post rescriptū Diui Pij, etiā conueniri potest in id, quod factus est locupletior, agendo autem compensationem eius quod gessit, patitur. Obijcitur rursus l. creditores, de verb. signific. Ibi Ictus dicit creditores non esse

esse quibus natura debetur, vnde
 consequitur, debitores etiam non
 esse, qui natura debent, siquidem
 creditores & debitores sunt relati-
 ua & correlatiua, vt supra monui.
 In definitione itaq; compensatio-
 nis per debitum & creditum, natu-
 rale debitum & creditum non intel-
 ligitur. Respondeo, debitores non
 sunt qui natura debent, nec credi-
 tores quibus natura debetur, quod
 ad facultatem & potestatem exigē-
 di siue petendi attinet. Naturalia
 enim debita propter defectum a-
 ctionis ciuilibis peti non possunt.
 Alias autem debitores & credito-
 res sunt etiam qui natura debent,
 55 quibusuè natura debetur. Nec his
 quicquam obstat l. pupillus, de au-
 tor. tutor. vbi in pupillum natura-
 liter obligatum datur actio. Nam
 hoc est ex singulari rescripto Diui
 Pij, vt traditur in d. l. pupillus, & d.
 l. 3. §. pupillus, de negotijs gestis.
 56 Rursus naturalia debita non com-
 pensa-

pensari, probatur ad hunc modum. Compensatio & solutio comparantur. Compensatio enim pro solutione est. Sed naturalia debita non rectè solvuntur l. qui exceptionem l. interdum, de condictio. indebiti. Inde igitur sequitur, naturalia debita etiam non compensari. Respondeo, Lex qui exceptionem de condictio. indeb. loquitur de naturalibus debitis quæ per exceptionem perimuntur. Ut si mulier intercessit & solvit, solutum potest repetere propterea quod per exceptionem Velleianam, quam mulier habet, naturalis & civilis obligatio, qua mulier tenebatur, perimitur, ut supra latius est expositum. Et in d.l. interdum, de condict. indebiti. agitur de pupillo qui non fuit locupletior factus. Hic non obligatur naturaliter & propterea etiam non rectè solvit, sed si soluerit, solutum potest repetere. Denique obijcitur, quod non compen-

E santur

santur quæ retineri non possunt. Compensatio enim retentio est. l. si stipulatus esses §. i. de fideiussor. Ibi dicitur nostri interesse potius retinere pecuniam, quàm solutam repetere. Sed naturalia debita etiam soluta non retinentur l. cum is. §. i. de condic. indebiti. Igitur naturalia debita etiam non compésantur. Respondeo, hic quoq; minor propositio loquitur de naturalibus debitis, quæ per aliquã exceptionẽ perpetuam peti non possunt. Nam in d. l. cum is, §. i. de condic. indebiti agitur de fideiussore qui pactus est, ne pecunia à se peteretur. Hic sua exceptione tutus est, inquit ICtus, hoc est, hic habet exceptionem perpetuam pacti conuenti, quæ naturalem obligationem cum ciuili qua fideiussor tenebatur, perimit: Ideoque si fideiussor per imprudentiam soluerit cõdicere poterit. Et de exceptione pacti conuenti de non petẽdo, supra copiosius egimus. Nunc

ad ca-

CAP. II. DE REB. QUAE Compens. &c. si
ad caput secundum quod sub hoc
titulo proponitur accedemus.

CAPVT SECVNDVM.

De rebus quæ compensari
possunt.

1. *Sola pecunia potest compensari.*
2. *Pecunia strictissima significatio quaenam sit.*
3. *Pecunia latior significatio explicatur.*
4. *Pecunia significatio in l. unica. C. de prohib. pecun. sequestratrione.*
5. *Pecunia verbum latissimam interdum significationem habet.*
6. *Pecunia verbum quomodo in hac materia accipiatur.*
7. *Quantitatis verbo omnes res, constantes pondere, numero & mensura continentur.*
8. *Res pondere, numero, & mensura constantes, cur quantitates dicantur.*
9. *Quare sola quantitas & sola pecunia compensetur.*
10. *Aliud pro alio invito creditori solui non potest.*

11. In cōpensatione non inspicitur caussa ex qua quantitas debetur.
12. Compensatio ex pari specie, ex caussa pari vel dispari admittitur ex veterum sententia.
13. Nihil impedit compensationē quantitatis imparitas.
14. Corporum cum quantitate non est compensatio.
15. Referuntur Duareni argumenta, quibus ille probat, corporum etiam fieri posse compensationem & ibi argumentum primum.
16. Secundum Duareni argumentum desumptum ex §. in bona fidei Instit. de Actionibus.
17. Tertium Duareni argumentum.
18. Quartum Duareni argumentum.
19. Quintum Duareni argumentum.
20. Sextum Duareni argumentum.
21. Dissoluuntur & refutantur omnia Duareni argumenta.
22. Explicatur l. si non sortem, §. si centum, De condict. indebiti. quae pro Duareni sententia facere videtur.
23. Dis-

23. Dissoluitur aliud argumentum pro Duareni sententia prolatum ex l. fin. C. de compensatio.
24. Aliud argumentum pro Duareni sententia allatum refutatur.
25. Dissoluitur aliud argumentum, quo probari videtur, compensationem non fieri ex specie pari.
26. Refertur & reijcitur argumentum aliquod, quo probatur, quantitatis dissimilitudinem vitare compensationem.
27. Inuito creditori pars non recte soluitur.
28. Compensatio fit per viam retentionis, solutio per viam dationis.
29. Compensatio à lege fit, solutio ab homine.

 Xposita definitione compensationis, proximum est, vt videamus quæ res compensari possunt. Et quidem leges sub hoc titulo nostro propositæ de quantitate loquuntur & de

& de pecunia. Sic in Codice sub titulo de compensationibus, Imperatores pecuniæ & quantitatis mentionem faciunt. Sola igitur pecunia & sola quantitas compèfari potest.

- 2 Pecunia interdū strictissimè sumitur pro pecunia numerata tantū, vt in titulo ad Sctum Macedonianū in n. & C. Et cum dicitur in Scto Macedoniano, placere ne cui qui filio familias mutuā pecuniā dedisset etiā post mortem parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio petitioq; daretur, vt scirent, qui pessimo exemplo foenerarent, nullum posse filij familias bonum nomen expectata patris morte fieri. Verbum pecuniæ ad numeratam pecuniam refertur. l. item si filius familias s. mutui dationem, ad Sctum Velleianum.
- 3 Interdum pecunia sumitur latius, pro rebus constantibus pondere, numero, & mensura, vt in illa vulgari clausula quæ testamentis olim adscribi solebat. Quas pecunias legauit,

gauri, quibus dies appositus non est, eas annua, bima, trima die heres meus dato, l. talis scriptura, de legat. 1. Sic pecunia sumitur pro rebus, pondere, numero & mensura constantibus in edicto prætoris de constituta pecunia, authore Iustiano. in l. 2. C. de constitu. pecu. Ita quoq; sumitur pecunia in titulo C. de prohib. pec. sequestratione. Accursius quidē pecuniam ibi latè accipit, sed tantū pecuniā ibi accipere oportet pro rebus, constantibus pondere, numero & mensura. Harū enim rerū sequestratio prohibetur; Cæterarū rerū mobiliū, & de quib9 lis est fit sequestratio, cuius rei ratio hæc est, quod res quæ certū habent corpus, facilè interuerti & corrumpi possunt, & ideo pēdente lite collocantur in tuto apud sequestrum exigente aduersario. At qui pecuniam debet, hoc est, res pondere, numero, & mensura constantes, certum corpus non debet. Ideoque

5 res, pondere, numero & mensura
 constantes non sequestrantur. Non
 nunquam pecunia latissimè sumi-
 tur, ita vt non solùm pecuniam nu-
 meratam comprehendat, aut res,
 pondere, numero, & mensura con-
 stantes, sed omnem omninò pecu-
 niã, hoc est, omnes res tam soli quã
 mobiles, tam iura, quàm corpora l.
 pecuniæ nomen l. pecuniæ verbum,
 l. pecuniæ appellatione, de verbo-
 rum signific. Et ita latissimè sumi-
 tur pecunia in illa lege 12. tabularũ,
 paterfamilias vti super pecunia tu-
 telauè suæ rei legassit, ita ius esto.
 Vlpian. in fragment. tit. II. de tute-
 lis. Cornificius in 1. ad Herenni.
 §. 1. Instit. ad l. Falcidiam. Nouell.
 22. de his qui nuptias iterant. Ad
 eundem modum latissimè sumitur
 pecunia in l. Falcidia, Quicumque
 cuius Romanus post hanc legem ro-
 gatam testamentum faciet, is quan-
 tam cuiq; ciui Romano pecuniam
 iure publico dare, legare volet, ius
 pote-

potestasque esto. l. i. ad l. Falcidiam. Hæc cum dicimus, solam pecuniam 6
compensari, pecuniam in media si-
gnificatione accipimus, pro rebus,
pondere, numero, & mensura con-
stantibus. Hæ res in iure dicun-
tur quantitates. Zasius quidem a-
libi tradidit, quantitatis verbo so-
lam pecuniam numeratam à Ictis si-
gnificari. Et quamvis verū sit Ictos 7
quantitatem cum nominant, sæpius
intelligere pecuniam numeratam
tantū, tamen quantitatis appel-
latione non solū pecunia nume-
rata continetur, sed omnes res quo-
que quæ constant pondere & men-
sura, vt alibi expositum est. Huius-
modi sunt vinum, oleum, frumentū,
hordeum, triticum, auena, argen-
tum, aurum, pecunia numerata, &
res similes quas ponderare, mensu-
rare & numerare solemus. Hæ res
dicuntur pondere, numero, & men-
sura constare, quia in pari pondere,
pari numero & mensura semper æ-

quiualet & tantundem præstant. Vnus enim modius frumenti, herdei, tritici, auenæ, tantum valet, quantum alius modius eiusdem frumenti, hordei, tritici, auenæ. Vnus florenus, tantum valet, quantum alius. Vnus thalerus item tantundē quantum alius thalerus. Hæ res, mutuam functionem recipiunt, vna alterius vice fungitur, tantum utilitatis ex vna re percipi potest, quantum percipitur ex alia. Quantitates verò appellantur, non quod vinum, oleum, triticum, hordeum, frumentum, auena, aurum, argentum sint quantitates vt Dialectici loquuntur, sed quod hisce rebus debitis quantitatem spectemus, veluti, pondus, numerum & mensuram, non certum aliquod corpus. Vt qui vinum, oleum, frumentum debet, vel pecuniam numeratam, certa corpora non debet. Nec enim hoc vel illud frumentum debet, vel vinum aut oleum hoc vel illud, vel etiam

iam pecuniam hanc vel illam. Sed ex vino, oleo, frumento, & pecunia numerata, vbicunque vinum, oleum, frumentum vel pecunia numerata haberi potest, eligere potest vinum, oleum, frumentum aut pecuniam quam præstet. Idcirco verò sola pecunia, aut sola quantitas compensatur, quia compensatio est solutio, & qui compensat, solvere dicitur, vt supr. dictum est. Solutio autem omnis ita facienda est, vt creditor suum consequatur, vt creditor habeat, quod sibi debetur. Creditor non debet plus consequi, quam sibi debeatur, neq; etiam minus. Plus non debet consequi, quia damno afficeretur debitor, & creditor locupletaretur cum alterius iactura, quod esse non debet. l. nã hoc natura, de condict. indeb. l. iure naturæ, de reg. Iuris. Minus etiam quã sibi debetur creditor nõ debet consequi, quia ipse læderetur. In sola autem quantitate, & in solis rebus, ponde-

pondere, numero & mensura constantibus euenit, vt quis, quod sibi debetur, consequatur, ita vt neque plus neq; minus quàm debetur habeat. Quare sequitur solam quantitatem duntaxat compensari, compensari tantum res, pondere, numero, & mensura constantes quia huiusmodi res, vt dictum est, in pari pondere, pari numero, & mensura

IO pari æquivalent. Aliæ res ideo non compensantur, quia aliud pro alio inuito creditori solui non potest. l. 2. de rebus creditis. Si igitur tibi vinum debeam, oleum aut frumentum vel etiam pecuniam numeratã, & tu mihi vicissim debeas, vinum, oleum, frumentum, vel etiam pecuniam numeratam, vinum cum vino, oleum cum oleo, frumentum cum frumento & pecunia cum pecunia compensabitur, eo non inspecto,

II vtrum ex eadem causa debeas ex qua tibi debeo, an verò non. Nam si tibi debeam ex mutuo, decem modios

dios frumenti, hordei, tritici, auenæ, aut decem thaleros. Et tuihi vicissim debeas decem modios frumenti, hordei, tritici, auenæ aut decem thaleros, ex venditione, aut quacunque alia ex causa, frumentum cum frumento, hordeum cum hordeo, triticum cum tritico, auena cum auena, thaleri cum thaleris compensabuntur. Et hoc est quod ¹² veteres dixerunt compensationem ex pari specie, ex causa pari vel dispari admitti. Paulus in 2. sententia. titu. 5. Ex pari specie fit compensatio, quia oleum cum oleo, frumentum cum frumento, vinum cum vino, thaleri cum thaleris compensantur. Ex causa pari, cum mihi ex mutuo debes, & ego itidem tibi. Ex causa dispari, cum mihi ex mutuo debes & ego tibi ex vendito. Nihil ¹³ quoque interest, quantitates, quæ hinc inde debentur, pares sint an impares. Nam si tibi debeam centum, tu mihi quinquaginta, concurren-

currentes apud vtrumq; quantitates compenfantur. Sic enim Vlpianus respondit. Cum alter alteri pecuniam sine vfuris, alter vfurariam debet, conftitutum eft à Diuo Seuero, concurrentis apud vtrumq; quantitatis, vfuras non effe præftandas. l. cum alter alteri, hoc titulo noft. Et fi inuicem fit vfuraria pecunia, diuerfæ tamẽ vfuræ compenfatio nihilominus locum habet eius quod inuicem debetur, l. idem iuris, h. t. n. Sic Imperator Alexander reſcripfit, pecunia inuicem debita, cõpensationem fieri quoad concurrentes quantitates. l. 4. C. eod. Ex his neceffariò fequitur, corpora cum corporibus aut cum quantitate non compenfari, quod nominatim etiam à Paulo traditum eft in l. fi conuenerit vt nomen, de pign. actio. Si conuenerit inquit Ictus, vt nomen debitoris mei tibi fit pignori, tuenda eft à prætore hæc conuentionio, vt & te in exigenda pecunia & debi-

debitorem aduersus me, si cum eo experiantur. Ergo si id nomen pecuniarium fuerit, exactam pecuniã recompensabis. Si verò corporis alicuius, id quod acceperis erit tibi pignoris loco. Sic ab Imperatore est rescriptũ, si ex pecunia, quã deposueras is apud quem collocata fuerat, sibi possessiones cõparauit, ipsiq; traditæ sunt, tibi vel omnes tradi, vel quasdã ex his cõpensationis causa ab inuito eo in te trãsferri iniuriosum est. l. si ex ea pecunia, C. de rei vind. Et inquit Ictus, diminutionẽ corporis propter pecuniã non fieri, idq; absurdũ esse, in l. quod dicitur, de impensis in rebus dotabilibus factis. Verũm hanc sententiã Franciscus Duarenus oppugnat. in l. 15 7. s. ob donationes, soluto matrim. quemad. dos petatur. Primũ inquit Duarenus, maritus vxori reddere debet fructus post diuortium perceptos, verũm si quid vicissim ei ab vxore debeatur ob res puta dona-

donatas aut amotas fiet compensatio. d. l. 7. §. ob donationes, solu. matri. &c. Hic fructus compensantur cum rebus donatis & amotis. At fructus & res donatæ ac amotæ non sunt quantitates. Solæ igitur quantitates inter se non compensantur.

16 Deinde adducit Duarenus §. in bonæ fidei, Instit. de actio. Ibi Iustinianus inquit, si quid actorem inuicem præstare oporteat, eo compensato, eum cum quo agitur, in reliquum condemnari oportere. Hæc verba sunt generalia, quæ ita, inquit Duarenus, accipi non possunt, vt compensatio nunquam locum habeat, nisi quantitas vltro citroque petita fuerit. Species igitur etiam compensatur.

17 Tertiò ne quis dicta Iustiniani verba, de quantitate tantum, non etiam de specie accipienda putet, adfert Duarenus in medium l. si is qui rem, de furtis. Ibi dicitur commodatarium, qui impensas necessarias fecit in rem
com-

commodatam, eas per retentionem
feruare posse. Nec inquit Duare-
nus eo moueri debemus quod in d.
l. si is qui rem, retentionis non etiã
compensationis fiat mentio, quo-
niam Icti promiscuè his verbis v-
tuntur. Quartò ait Duarenus se ¹⁸
moueri Iustiniani constitutione
hoc est, l. vltima. C. de compensat.
Hæc lex admittit compensationem
in omnibus actionibus, tam in rem
quàm in personam. Actionibus au-
tem in rem species & corpora vin-
dicamus non pecuniam, nisi vt spe-
cies magis quàm vt quantitas pe-
tatur. Et sic in explicatione defini-
tionis compensationis supra dixi-
mus, debitum significare etiã quod
nostrum est, sed ab alio possidetur.
Inde igitur relinquitur non solum
quantitates compensari, sed etiam
species & corpora. Quintò ita ar- ¹⁹
gumentatur Duarenus. Iustinianus
Imperator in d. l. vlt. C. de compens.
excipit eum qui possessionem alie-
nam

nam per vim occupauit. Hic compensationem uti non potest. Frustra autem Iustinianus eum qui possessionem per vim occupauit exciperet, si possessionis hoc est, prædij cōpensatio non admitteretur. Corpora igitur non minus quàm quantitates cōpensantur. Sextò hanc sententiam iuuare affirmat Duarenus quod Scæuola scribit. Si debeas decem aut hominē, vtrum aduersarij volet, ita debiti compensationē admitti, si aduersarius palam dixisset, vtrum voluisset. l. si debeas, h. t. n. Ecce Scæuola hic permittit compensationem si aduersarius dixerit se hominem velle. Et cū homo species sit siue corpus, sequitur corpora etiam compensari. Hæc & similia argumenta Franciscus Duarenus in medium adfert, ijsq; contra communē & receptam ab omnibus Dd. sententiam conatur defendere, non quantitates tantum compensari, sed etiam corpora. Sed breuiter
ad hunc

ad hunc modum respondendum est. In ll. nostris sæpius cum de corporibus agitur, compensationi locus esse dicitur, sed hoc ita accipiendum est, ut corpora prius ad æstimationem redigantur. AEstimationis concurrentes quantitates compensantur. Et sic ex Iustiniani constitutione in actionibus realibus, compensatio locum habet non quod res, quæ vindicantur compensentur, sed res æstimantur, & æstimatione facta, veniant in compensationem non res ipsæ, sed quantitates. Sed huic solutioni videtur aduersari, quod in l. si non sortem §. si centum, de condict. indeb. is qui centum debebat soluit fundum æstimatum, & obligatio nihilominus incorrupta manet, & qui soluit, fundū potest condicere. Inde ita infertur. Solutio non rectè fit corporibus æstimatis. Ergo non fiet etiam cōpensatio corporibus æstimatis quia cōpésatio pro solutione

tione est. Ad hanc obiectionem ita respondere oportet. In d. l. si non sortem §. si centum, de condict. indeb. ideo fundus æstimatus non rectè soluitur, quod is qui centum debebat, soluit fundum ducentis æstimatum, ex falsa debiti quantitate, vt Ictus inquit, quasi ducenta deberet. Hic incorrupta manet obligatio, ne debitor inuitus in communionem pertrahatur. d. l. si non sortem §. si centum, de condictio. indeb. quæ plerunque multa incommoda adfert & discordias parit. l. 3. famil. hercis. At cum quis sciens se centum debere, in fundo æstimato ducentis, soluit centum, eaq; creditor volens recipit, rectè solutio fit, & liberatio contingit.

23 Sed obijcitur rursus. Corpora deposita non compensantur l. vlt. C. de compens. & quidem sola corpora deponuntur, non quantitates l. Lucius Titius, depositi. Ibi Ictus inquit, Nummis datis, depositum
contra-

contrahi, si id actum fuerit, ut corpora nummorum eadem redderentur. Nam si ut tantumdem solueretur, conuenit, egreditur ea res notissimos depositi terminos. Inde sequitur corpora ex alijs contractibus debita compensari posse, alias frustra de corporibus depositis specialiter & nominatim traditum esset, ea non compensari. Respondendum est hoc modo. Quod dicitur actioni depositi, compensationem non obijci, siue quod idem est, corpora deposita non compensari, hoc ita intelligitur, ut compensatio non procedat, etiam tunc, cum corpora deposita aestimari facile possunt. Hoc quoque casu compensatio cessat, & ei qui deposuit & rem depositam reposcit, compensatio a depositario, quod deponens vicissim ipsi debeat, obijci non potest. Secus est in corporibus debitis ex alia causa. Nam corporibus aestimatis compensatio procedit. Rursus in-

statur hoc modo. Si solæ quantita-
 24 tes siue res, pondere, numero &
 mensura constantes, compensantur,
 compensatio in solo mutuo locum
 habebit, quia mutuum consistit in
 sola quantitate, siue in solis rebus
 constantibus pondere, numero &
 mensura l. 2. de reb. credit. Sed hoc
 falsum est. Nec enim in solo mutuo
 compensatio admittitur sed ex qui-
 buscunq; contractibus quantitas
 debeatur, rectè fit compensatio vt
 in definitione compensationis sup.
 expositum est. Inde igitur relinqui-
 tur solas quantitates non compen-
 sari. Respondendum est hoc modo.
 Maior propositio vera non est Quã-
 uis enim solæ quantitates compen-
 santur, mutuum etiam in sola quan-
 titate consistit, tamen inde non
 rectè inferitur compensationem in
 solo mutuo locum habere. Nec e-
 nim tantum ex mutuo, quantita-
 tes, siue res, pondere, numero &
 mensura constantes, debentur, sed
 etiam

etiam ex alijs contractibus. Hoc amplius quod diximus compensationem fieri ex specie pari ita impugnatur. Compensatio pro solutione est. At pecunia rectè soluitur pro auro & argento l. i. §. fin. l. Titiae amicae meae, in princ. de auro & argento legat. Pecunia autem constat numero, aurum & argentum pondere. Ergo pecunia rectè compensatur cum auro & argento, sicque compensatio fit non tantum ex specie pari, sed etiam dispari. Respondendum est hoc modo. In l. i. §. fin. & l. Titiae amicae meae in pr. de auro & argento legato, aurum & argentum fuit legatum. Et auro ac argento legato non tam pondus videtur legari, quam pecunia quae respondeat auro & argento legato. Et iccirco pro auro & argento legato, rectè pecunia soluitur numerata & sic rectè aurum & argentum legatum cum pecunia compensatur, cum pecunia ut dictum est legata videatur.

deatur. Aliàs cum aurum & argentum pro pondere sumitur non pro pecunia, pecunia cum auro & argento non compensatur, quia compensatio fit ex specie tantum pari, 26 vt supr. dictum est. Denique ei quod diximus compensationem fieri cum quis centum debet, & ei vicissim debentur quinquaginta, siue pecunia vtrunq; vsuraria fuerit siue non, obijcitur tale argumentum. Alteri per alterum iniqua conditio inferri non debet. Sed si compensatio admittitur cum debeo tibi centum sub vsuris, & tu mihi quinquaginta sine vsuris, tibi per me iniqua conditio infertur: Tibi enim vsuræ decedunt, mihi e contra vsuræ non decedunt, cum pecunia quæ mihi à te debetur, non sit vsuraria. Videbatur igitur dicendum, compensationem hoc casu non posse fieri. Hic minor propositio neganda est. Nec enim tibi iniqua conditio infertur, cum pecunia quam

quam tibi sub usuris debeo, compensatur cum pecunia quam mihi sine usuris debes. Tu enim usuras totius sortis percipis, ad id usque tempus, quo mihi vicissim debere coepisti. Ex eo tempore non debui tibi nisi quinquaginta, reliqua quinquaginta sunt compensata, & pecunia compensata pro soluta est, & ob id sicuti solutæ ita compensatæ pecuniæ usuræ amplius non debentur. l. eos C. de usuris. At vicissim obijcitur quod invito creditori, partem solvere non licet. l. tutor, §. i. de usuris. At si cum debeo tibi centum & tu mihi vicissim incipis debere quinquaginta, compensatio fit concurrentis quantitatis, tunc tibi invito partem soluo. Hoc igitur admittendum non est. Ad hanc objectionem Sebastianus Medices in tractatu de compensat. quæstio. 41. ita respondet. Solutio fieri non potest pro parte. Compensatio rectè fit, quia compensatio fit

29 tio fit per viam retentionis, solutio per viam dationis. Nos amplius dicemus solutionem fieri ab homine. Compensationem à lege. Ideoque debitor inuito creditori partem non rectè soluit. At lex hoc facere potest vt creditor inuitus partem in solutū accipere cogatur, & compensatio fit à lege, vt in sequenti capite dicemus.

CAPVT TERTIVM.

Quomodo fiat compensatio.

1. *Compensatio fit ipso iure.*
2. *Verba hæc, ipso iure, non vno modo in iure accipiuntur.*
3. *Quomodo compensatio hîc dicatur ipso iure fieri.*
4. *Olim in iudicijs bonæ fidei tantum compensatio ipso iure fiebat.*
5. *Explicatur S. in bonæ fidei, instit. De actionib.*

6. *Cur D. Marcus rescripserit, compensationem, in strictis iudicijs, doli mali exceptione opposita, admittendam esse.*
7. *Exceptio doli mali facit bonae fidei iudicium.*
8. *Post D. Marcum reliqui Icti compensationem etiam in iudicijs strictis ipso iure receperunt.*
9. *Explicatio l. 4. C. De compensationibus, ab Accursio tradita.*
10. *Explicatur l. cum alter alteri ff. De compensationib.*
11. *Alexander Imperator unde Seuerus dictus sit.*
12. *Explicatur l. fin. C. De compensationib.*
13. *Explicantur quaedam ll. quibus probari videtur, ipso iure non fieri compensationem.*
14. *Possessio in iure pro praedio accipitur, idq. Ictis & Imperatoribus usitatum est.*
15. *Exceptio est actionis exclusio.*
16. *Obligatio est mater actionum.*
17. *Non entis non sunt qualitates.*
18. *Nulla*

18. *Nulla in iure est exceptio facti, quamuis pragmatici contrarium sentiant.*
19. *Opponere compensationem, non est obijcere exceptionem compensationis, sed allegare, compensationem ipso iure factam.*
20. *Explicatur l. 5. ff. De compensationib. ex qua itidem quidam affirmant, ipso iure compensationem non fieri & nu. 23.*
21. *Iure Π. & C. integrum fuit creditori, utrum reum principalem, an vero fideiussores conuenire vellet.*
22. *Iure Π. & C. creditor potest cum reo principali & cum fideiussoribus simul agere.*
24. *Quilibet potest iuri sibi competenti renunciare.*
25. *Explicatur l. 2. ff. De compensationib.*
26. *Quotiescunq; ipso iure quid factum est, necesse est, ut id ipsum allegetur & dicatur, si modo quis iuris beneficio uti velit.*
27. *Falcidia refecat legatum ipso iure.*
28. *Ex-*

QUOMODO FIAT COMPENS. 77

28. *Explicatur l. Labeo. De compensat. ex qua itidem quidam colligunt, compensationem non fieri ipso iure.*
29. *Explicatur l. viiles §. fin. De petit. hered. ex qua idem probari videntur, & nu. 30.*
31. *Petitio hereditatis olim non erat bonæ fidei actio, sed ab alijs pro bonæ fidei actione habebatur, ab alijs pro actione stricti iuris.*
32. *Iustinianus eam bonæ fidei actionem fecit.*
33. *Dissolvitur Tindari argumentum, ex l. 1. §. fin. Quæ sentent. fin. appellat. rescind. deductum, quo is probare conatur, compensationem non fieri ipso iure.*
34. *Explicatur l. 6. C. De compensationibus.*
35. *Appellatione interposita, iudex nullo modo ad executionem rei iudicatæ procedere potest.*
36. *Explicatur l. unum ex familia §. sed si uno, De legat. 2. ex qua itidem nonnulli probare volunt, compen-*

sationem non fieri ipso iure.

27. *Hodie doli exceptio inest etiam iudicijs strictis, quod olim secus erat.*

I

Peræ pretium iam est videre, quomodo compensatio fiat. Et quidem compensatio ipso iure fit. Ita enim traditum est ab Vlpiano in l. si ambo, §. i. h. t. n. ibi alter sociorum ex re communi aliquid percepit, alter tantam negligentiam adhibuit, quæ eadem quantitate æstimatur, & Vlpianus respondit, compensationem factam videri, & ipso iure inuicem liberationem. Idem quoque tradidit Paulus in l. posteaquã h. t. n. Ibi Paulus inquit, placuisse inter omnes id quod inuicem debetur, ipso iure compensari. Et ideo subijcit Paulus, si procurator absentis conueniatur, non debet de rato cauere, quia nihil compensat, sed ab initio minus ab

eo petitur. Hic idem Paulus, in l. verum est, hoc tit. nostro, ostendit, ipso iure compensationem fieri. Loquitur ibi Paulus de fideiussore, eumque ipso iure eo minus affirmat ex omni contractu debere, quod ex compensatione reus retinere potest. Alexander quoque Imperator in l. 4. C. eod. rescripsit: pecunia inuicem debita, ipso iure compensationem fieri. Et Imperator noster Iustinianus in princip. l. finalis C. eod. affirmat, compensationem fieri ipso iure in omnibus actionibus, tam in rem quam in personam: Hæc autem verba, ipso iure, non v-²no modo semper accipiuntur. Interdum opponuntur iuri prætorio, & tunc verba, ipso iure, ius ciuile significant. Ita hæc verba accipiuntur, in l. 1. Quibus modis ususfructus amittitur, cum dicitur: Ususfructum capitis diminutione amitti, & parui referre, iure sit constitutus an iurisdictione prætoris.
Eodem

Eodem modo hæc verba accipiuntur in l. 9. vsumfructuar. quemad. caueat. Ibi Ictus inquit: vsumfructuarium cauere debere, siue ipso iure vsumfructum habeat, siue per tuitionem prætoris. Sic cum dicitur, seruitutes iure prætorio constitutas, ad exemplum earum, quæ ipso iure constitutæ sunt, vtilibus actionibus peti l. 1. in fin. de superficie. hæc verba, ipso iure, ius ciuile significant. Hic cum dicimus compensationem ipso iure fieri, hoc dicimus, fieri compensationem legis ipsius vi & potestate, nullo hominis facto interueniente: Quod, vt rectius intelligatur, exemplo declarabo. Pone, debes mihi centum, ego postea tibi vicissim incipio debere 50. Hic compensatio fit ipso iure, hoc est, legis ipsius vi & potestate: Lex enim facit, vt tu ex eo statim tempore, quo tibi coepi debere quinquaginta, mihi non amplius debeas centum, sed quinquaginta tantum:

tantum. Reliqua quinquaginta, quæ mihi debebas, ipso iure compensata fuerunt, cum quinquaginta quæ tibi debebam. Ideoq; si *vsuras* in centum mihi promifisti, iam non amplius in centum *vsuras* debes, sed in quinquaginta duntaxat, d.l.4. C. de compensat. l. cum alter alteri, cum l. seq. h. t. n. l. eius quantitatis, C. de solut. & liberat. Et si ego petam à te postea centum, pœnam plus petentium incido. Paulus in 2. sent. tit. 5. Tu quoq; si solvas centum, posteaquam ipso iure compensatio facta est, 50. potes repetere quasi indebitè soluta, d.l. si ambo §. si quis igitur, h. t. n. Fiebat autem olim compensatio ipso iure, non in omnibus pariter iudicijs, sed in iudicijs bonæ fidei tantum: In iudicijs strictis ipso iure non fiebat, quemadmodum ex §. in bonæ fidei, Institut. de actio. satis intelligitur. In illo §. Iustinianus docet in bonæ fid. iudicijs, iudicem conside-

rare debere, num actor Reo, à quo
 quid petit, vicissim quid præstare
 debeat. Nam, compensatione
 facta eius quod inuicem debetur,
 in id tantum quod superest, in id
 quod reliquum est, Reum conde-
 mnabit. Loquitur Imper. de bo-
 næfidei iudicijs, & in ijs compen-
 sationem locum habere ostendit.
 Aliud igitur in iudicijs strictis ob-
 tinet, quæ bonæfidei iudicijs op-
 ponuntur, §. actionum autem, In-
 stitut. de Actionibus. Et ne de eo
 dubitatio vlla esse possit, In specie
 Imper. iustinianus in d. §. in bonæ-
 fidei Institu. de Actio. De iudicijs
 strictis agit, & ostendit, iudicem
 in stricti iuris iudicijs non aliter
 compensationis rationem habe-
 re posse, quam si reus conuentus,
 actori doli mali exceptionem op-
 posuerit, dicendo, dolo malo acto-
 rem facere, quod centum petat,
 cum vicissim ipsi Reo debeat ex
 stipu-

stipulatu quinquaginta. Hac exceptione doli mali à Reo conuen-
to opposita, potest iudex, actore
centum ex stipulatione à Reo pe-
tente, eius quod inuicem acto-
rem Reo præstare oportet, ratio-
nem habere, & Reum non in cen-
tum quæ ab actore petita sunt con-
demnare, sed tantum in quinqu-
aginta, reliquis quinquaginta com-
pensatis. Sic enim Iustinianus
inquit: In stricti iuris iudicijs ex
rescripto Diui Marci, opposita
doli mali exceptione, compensa-
tio inducebatur. d. §. in bonæ fidei
verfi. sed & in stricti iuris, Institu-
de action. In bonæ ergo fidei iu-
dicijs, compensatio, vt dictum est,
ipso iure fiebat. In iudicijs strictis,
compensatio non admittebatur;
sed primum Diuus Marcus oppo-
sita doli mali exceptione, in iudi-
cijs strictis compensationem admi-
sit, quod notandū est. Alibi quidē à

Ictis traditur, compensationem
 doli mali exceptione mediante, lo-
 cum habere, sed nusquam D. Marco
 hoc tribuitur. l. qui non militabat,
 de hered. institu. l. Nefennius A-
 pollinaris, Ad l. falcidiam, l. si ope-
 6 ra, de doli mali except. Ideo verò
 D. Marcus Imperator, compensa-
 tionem in strictis quoq; iudicijs do-
 li mali exceptione opposita admit-
 tendam esse rescripsit, quod exce-
 ptio doli mali semper bonæ fidei iu-
 7 dicitium facit: Ita textus est in l. Seia
 in princip. de mortis causa donat.
 Ibi Seia bonis suis, traditionibus
 factis, Titio cognato donationis
 causa cessit, & vsumfructum sibi re-
 cepit, conuenitq;, vt si Titius ante
 ipsam vita decessisset, proprietas
 ad eam rediret, & si postea, super-
 stitibus liberis Titij, mortua esset,
 tunc ad eos bona pertinerent. He-
 redes Lucij Titij, Titio mortuo, res
 singulas Seia vindicarunt; Ictus
 Papinianus inquit, heredibus Lucij
 Titij

Titij doli exceptionem non inutiliter opponi posse. Dolo enim heredes Lucij Titij faciunt, quod Lucio Titio mortuo, res singulas Seia vindicant, cum inter Lucium Titium & Seiam donatricem conuenerit, vt si Lucius Titius ante Seiam mortuus esset, proprietas ad Seiam rediret: Doli itaq; exceptio, heredibus Titij opponi potest. Et postquam Papinianus hoc tradidit, mox subiicit, bonæ fidei autem iudicio constituto, quæritur. Papinianus igitur expressis verbis tradit, doli exceptionem oppositam, bonæ fidei iudicium constituere. Cuiacius lib.3. obseruatio. cap.17. Iudicio bonæ fidei per exceptionē doli mali constituto, compensatio procedit, quia in bonæ fidei iudicijs, compensatio semper locum habuit, & quidem vt dictum est, ipso iure. Post Diuum Marcum Icti etiam in iudicijs strictis compensationem ipso iure receperunt. l. po-

ſteaquam hoc tit. noſtro. Ibi Paulus
 Ictus inquit; placuiſſe inter omnes
 id quod inuicem debetur, ipſo iure
 compenſari. Vtitur Paulus verbis
 generalibus, & docet, id quod inui-
 cē debetur ipſo iure cōpenſari. De-
 beri inuicem quid poteſt, non min⁹
 in contractibus ſtriſtis, quā in cō-
 tractibus bonæ fidei. Sequitur igitur,
 id quod inuicem debetur ipſo
 iure cōpenſari, ſiue ex contractibus
 ſtriſtis quid debeatur, ſiue ex bonæ
 fidei cōtractibus. Et hoc placuit in-
 ter omnes, poſtquam Diuus Marcus
 compenſationem admifit etiam in
 iudicijs ſtriſtis, doli mali exceptio-
 ne oppoſita. Ac commune Ictorum
 placitū Alexander Seuerus ſua con-
 ſtitutione comprobauit. Sic enim
 Alexander Imperator reſcripfit: ſi
 conſtat pecuniam inuicem deberi,
 ipſo iure pro ſoluto cōpenſationē
 haberi oportet, ex eo tempore, ex
 quo ab vtraq; parte debetur, vtique
 quoad cōcurrentes quātitates ei⁹q;
 ſolius

folius, quod amplius apud alterum est, vsuræ debentur, si modo petitio earum subsistit. l. 4. C. de compensat. Accursius hoc Alexandri rescriptum conatur ad vsuras duntaxat restringere. Dicit enim in actionibus strictis ipso iure compensationem fieri, quod ad vsuras attinet, vt inhibeantur. Verum Imper. generaliter loquitur de pecunia inuicem debita, eamq; compensari dicit, quoad concurrentes quantitates, & vsuras deberi eius folius quantitatis, quæ amplius apud alterum est. Idem quoq; ab eodem Alexandro rescriptum est his verbis: Etiam si fideicommissum tibi ex eius bonis deberi constat, cui debuisse te minorem quantitatem dicis, æquitas compensationis vsurarum excludit computationem: Petitio autem eius, quod amplius tibi deberi probaueris, sola relinquitur. l. 5. C. de compensat. Alexandrinæ constitutionis meminit quoq; Vlpian.

in l. cum alter alteri, h. t. nostro: Alter debuit alteri pecuniam sine vsuris, alter vsurariam, à Diuo Se- uero, inquit Vlpianus, constitutum est, concurrentis apud vtrumque quantitatis, vsuras non esse præ- standas. Ideo non præstantur vsu- ræ concurrentis apud vtrumque quantitatis, quod quantitates, quæ apud vtrumq; concurrunt, ipso iu- re sunt compensatæ. Et hæc pro- cedunt, etiamsi inuicem sit vsura- ria pecunia, diuersæ tamen vsuræ. Nam compensatio nihilominus lo- cum habet, eius quod inuicem de- betur, vt idem Vlpianus docet in l. idem iuris, h. t. nostro. Et cum Vlpianus Diuum Seuerum nominat, II Alexandrum Imperatorem intelli- git, qui Seuerus dictus est, quod in milites seuerus esset. Post Alexan- drum Seuerum, sanctissimus quoq; Imperator Iustinianus Ictorum commune placitum approbavit. l. fin. C. de compensat. Ibi Iustinia- nus

nus constituit, vt in omnibus actionibus, compensationes ipso iure admittantur. Notanda est vniuersalis, in omnibus, quæ perspicuè ostendit, nō minus in strictis iudicijs quàm in iudicijs bonæ fidei compensationem ipso iure fieri, etiam, antequam doli mali exceptio opponatur. Cæterum obstare videntur 12
l. si ex venditione, l. si propter fructus, & l. quoniam, C. de compensationibus. In l. si ex venditione, venditori debetur pretium ex venditione, & si venditor pretium petat, & ipse vicissim emptori ex alio contractu tantundem debeat, petenti pretium exceptio compensationis obijci potest. Nam ita ab Imperatore est rescriptum, si ex venditione venditori pretium debetur, compensationis ratio opponitur. In l. si propter fructus, quæ proximè sequitur dictam legem ex venditione, vitricus tibi debuit propter fructus ex possessione tua perceptos; 13

ceptos: Ex possessione tua hoc est,
 14 ex prædio siue ex fundo tuo. Possessionem enim Imperator pro prædio accipit, quod ICtis & Imperatoribus vsitatum est. Mater autem tua, vitrico legatum reliquit: Vitricus legatum a te petere cœpit. Tu negas, te vitrico quicquam debere. Re ad Imperatorem delata, Imperator rescripsit, Mutuæ debitæ quantitatis, compensationem non immeritò obijci. In l. quoniam tu liberum fundum emisti, Postea certum quid soluisti, velut ex obligatione, præcedente emptionem, hoc est, tu soluisti id, pro quo fundus obligatus fuit à venditore, antequam emereres fundum, Si postea venditor à te petat debitum, compensationem eius, inquit Imperator, quod indebitè soluisti, potes opponere. Soluisti indebitū, quia venditor liberum fundū tibi vendidit, & ob id non tu, sed venditor debuit soluere,

pro

QUOMODO FIAT COMPENS. 91

pro quo fundus ante venditionē fu-
it obligatus. Cum autem tu id sol-
ueris, indebitum soluisti, & propte-
rea si venditor pretium à te petat,
potes venditori exceptionem com-
pensationis opponere; Atq; ita ex
dictis tribus legibus constat, cum v-
trinq; quid debetur, debitum peti,
sed agenti obijci & opponi posse
exceptionem compensationis. Iam
ita argumentari quis potest. Si quid
petitur, necesse est, vt debeat:ur:
Actio enim est ius persequendi
quod sibi debetur, §. 1. Inst. de actio.
Rursus deberi id quod petitur, ex-
ceptio compensationis, quæ agen-
ti obijcitur & opponitur, ostendit.
Exceptio namq; actionis est exclu- 15
sio, l. 2. de except. Ex his igitur ne-
cessariò sequitur, ipso iure compen-
sationem non fieri. Etenim, si ipso
iure compensatio fieret, quoties
vtrinque quid debetur, non rectè
quod debitum fuit, postea petere-
tur, non rectè etiã exceptio cōpen-
satio.

sationis obijceretur & opponere-
 tut. Ad hanc difficultatem tollen-
 dam, ita respondendum est: Com-
 pensatio ipso iure fit, vt supr. mul-
 tis legibus ostensum & probatum
 fuit. Et si quis post factam ipso iu-
 re compensationem agat, & quod
 sibi debitum fuit petat, non rectè
 agit, non obstat quoq; agenti ex-
 ceptio, quia nulla creditori fuit a-
 ctio. Actio enim, quam creditor
 habuit, extincta est, quia, quod de-
 bitum creditori fuit, est extinctum,
 obligatio, qua debitor creditori
 tenebatur, est sublata. Actio autem
 16 personalis sine debito, sine obliga-
 tione non est, cum mater actionum
 sit obligatio vt Theophilus in In-
 stitu. loquitur. Cum itaq; debitor,
 post factam ipso iure compensatio-
 nem, amplius creditori non debeat,
 creditori amplius non sit obligatus
 necesse est, vt creditori in debito-
 rem quoque nulla competat actio,
 & proinde etiam illi, qui post fa-
 ctam

Etiam compensationem conuenitur, cui molestia exhibetur, à quo, quòd ante compensationem debitum fuit, petitur, nulla competit exceptio, cum exceptio nihil aliud sit, quàm actionis exclusio, vt à l. cto definitur. l. 2. de except. Et quod nullum est, excludi, aut aliqua exceptione remoueri non potest, cum non entis, ¹⁷ non sint aliquæ qualitates. Interpretes quidem nostri tradunt, exceptionem aliquam esse facti, eaque pragmatici vti solent, quoties quis ¹⁸ sine actione experitur. Sed nulla est in Iure exceptio quæ facti dicatur. Et cum quis petit, quod sibi à Reo non debetur, Reus non excipit, sed negat se actione teneri, & allegat causam, quare non teneatur, hanc nimirum, vt de proposito loquamur, quod compensatio sit multò iam ante facta, quemadmodum in simili Imper. docet in l. 3. C. de transaction. Et hæc causa omnino in iudicio alleganda est, sicuti etiam

exce-

exceptio, vbi est actio, est proponenda, alioquin proceditur, & agēs auditur. Et hoc Imperatores volunt in sup. dictis tribus legibus, cū dicunt, compensationem esse obijciendam siue opponendam. Opponere, siue obijcere compensationē, non est opponere, siue obijcere exceptionem compensationis, sed dicere siue allegare ipso iure factam esse compensationem; Obiectio siue oppositio cōpensationis, non fit per modum exceptionis, quia nulli competit exceptio, vbi qui agit actionē nullam habet, sed per modū allegationis causæ. quare reus conuentus actione nulla teneatur. Inde autē non rectè infertur, quod quis facilè intelligit, ipso iure compensationem non fieri, aut factam non esse. Quinimo si reus conuentus non obijciat, non opponat cōpensationem, sed patiatur in se dari actionem, & secum agi non ideo minus dicemus, ipso iure compensationem

QUOMODO FIAT COMPENS. 21

tionem esse factam. Potest reus
Iuris beneficium contemnere, &
compensatione, quæ ipso iure fa-
cta est, non uti, sed hoc iuris con-
stitutionem non mutat. At rursus 20
objicitur. l. 5. h. t. nostro. In hac l. di-
citur: si quid à fideiussore petatur,
eligere fideiussorem posse, vtrum,
quod ipsi, an quod reo debetur, cõ-
pensare malit, & si vtrumq; velit
compensare audiendũ eum esse. Si
fideiussor eligere potest, vtrum ve-
lit compensare, omnino dicendũ vi-
detur, ipso iure compensationẽ nõ
feri. Et quodãmodo contraria hæc
videntur esse, ipso iure, siue legis vi
& potestate fieri, & eligere vtrũ quis
velit compensare. Quod ipso iure
fit, sine vlllo hominis facto fit. E-
lectio in voluntatem alicuius con-
fertur, & sine voluntate hominis
non procedit. Ad hanc difficulta-
tam tollendam imprimis monere
oportet, Iure Pandectarum & 21
Codicis, integrum fuisse creditori,
cum

cum reo principaliuè, an verò cum fideiussoribus vellet experiri. Intelligitur hoc ex l. qui mutuam, in principio, Mandati: Ibi Papinianus inquit: Qui mutuam pecuniam dari mandauit, omisso reo promittendi, & pignoribus non distractis, eligi potest. Idem intelligitur ex tit. de fideiussoribus, in Institut. Nam ibi Imper. tradit, si plures sint fideiussores, creditorem ab vno totum consequi posse, & huius solius detrimentum esse, si is, pro quo fideiussor fideiussit, soluendo non sit. Idem quoq; intelligitur ex d. l. 5. h. tit. nostro de compensatio. in qua creditor à fideiussore petit, & fideiussor eligit, vtrum compensare velit, quod sibi, an quod reo, pro quo fideiussit, debetur. Quinimo Iure pandectarum & Codicis, creditor, non tantum accessiones potuit cõuenire, omisso reo principali, sed etiam potuit cum Reo principali & cum fideiussoribus simul agere

l. 3. §.

fato haberi id tantum, quod ipsi fideiussori à creditore debetur, integrum est fideiussori, à creditore conuento, id duntaxat quod creditor ipsi debet retinere, & reliquum creditori, quod ex fideiussione debet, soluere. Si non vult fideiussor conuentus pro compensato haberi, quod ipsi vicissim à creditore debetur, sed id tantum, quod reo principali rursus à creditore debetur, & hoc fideiussori integrum est facere, & eo retento, quod creditor reo principali vicissim debet, reliquum creditori fideiussor soluet. Quod si fideiussor à creditore conuentus pro compensato haberi vult, quod sibi, itemque reo principali, vicissim à creditore debetur, quodque totum ipso iure iam compensatum est, potest fideiussor hoc facere. Hæc est sententia dictæ legis quintæ, hoc titulo nostro. Et electio itemque voluntas fideiussoris, pertinet ad compensatio-

sationem iam factam, non etiam ad compensationem quæ fieri adhuc debeat. Et compensatione ipso iure iam facta, eligit fideiussor, à creditore conuentus, vtrum quod sibi, an quod reo, an quod vtriq; vicissim à creditore debetur compensari velit, hoc est pro confessato haberi. Si compensatione, quæ ipso iure iã facta est, vti non vult, inuitus ea vti non cogitur; Cum quilibet ²⁴ possit Iuri sibi competenti renunciare l. penult. C. de pactis l. si iudex, de minoribus. Et quemadmo- ²⁵ dum responsum est, ad l. 5. h. t. nostro, eodem modo respondere oportet, ad l. 2. h. t. nostro, quæ Iuliani Icti est. Inquit Iulianus, vnumquemque, creditorem suum, eundemque debitorem petentem, submouere, si paratus est compensare. Nam compensatio fit ipso Iure, & facta compensatione, vnicuiq; liberũ est, compensatione vti, vel nõ vti. Si quis velit vti cõpensatione, aut vt

Ictus inquit, si quis paratus sit cō-
 pensare, potest creditorem suum,
 eundemque debitorem petentem
 submouere, si quis nolit vti com-
 pensatione iam facta, & hoc ipsi in-
 tegrum est. Submotio autem cre-
 ditoris agentis non fit opposita ex-
 ceptione compensationis, sed fit
 allegata causa, ob quam petens au-
 diri non debeat nec possit, quia sci-
 licet compensatio facta sit. Et hæc
 causa, vt sup. monui, semper à reo
 conuento alleganda est, alioquin
 petens auditur, & reus conuentus
 26 condemnatur. Nam & aliàs quo-
 tiescunq; ipso Iure quid factum est,
 necesse est, vt id ipsum allegetur &
 dicatur, si modo quis iuris benefi-
 cio vti velit. Sic testamentum ra-
 tione præteritionis ipso Iure est
 nullum, necesse tamen est, vt in te-
 stamento præteritus dicat, se præ-
 teritum esse, & petat testamentum
 ob id nullum declarari, aliàs te-
 stamentum sustinetur, l. filio præte-
 rito

rito, & ibi Dd. de iniusto rupto, ir-
rito facto testam. Falcidia quoque ²⁷
refecat legata ipso Iure. l. linea
margaritarum, Ad l. Falcid. Neces-
se tamen est, vt heres hoc alleget,
& petat, vt ex legatis sibi Falcidia
relinquatur, quæ ipso Iure de lega-
tis iam refecta fuit, l. patrem, quæ
in fraudem credit. facta sunt &c.
Sic emphyteuta, canonem non sol-
uens, intra biennium vel trienni-
um, ipso Iure emphyteusi cadit.
Verùm necesse est, vt dominus præ-
dij emphyteutici hoc alleget & di-
cat, emphyteutam, iure suo, ob non
solutum canonem cecidisse, & petat
sententia iudicis hoc ipsum decla-
rari, quemadmodum in l. 2. C. de Iu-
re emphyteut. explicari solet. Su- ²⁸
periori quoque responsione vten-
dum erit, si quis ex l. quod Labeo
hoc tit. nostro, argumentari vellet,
ipso iure compensationem non fie-
ri, quod Vlpianus dicit, non esse si-
ne ratione quod Labeo ait, vt si cui

petitioni specialiter destinata sit cōpensatio, in cæteris non obijciatur. Et compensatio potest vni petitioni destinari. Igitur ipso Iure nō fit, cum diuersa sint, ipso Iure fieri compensationem, & nostra destinatione fieri. Sed dicendum est, ipso Iure fieri compensationem, & factam nihilominus vni petitioni destinari posse. Pone enim, debeo tibi centum ex mutuo, & alia centū ex venditione. Tu mihi rursus incipis debere centum: Hic ipso Iure fit compensatio, eaq; destinari potest vni petitioni, puta petitioni descēdenti ex contractu mutui, & huic petitioni destinata compensatio nō potest postea obijci rursus, si centū ex venditione petantur. Sed rursus ei quod diximus ipso iure fieri cōpensationem, videtur obstare. l. vtilis. §. fin. de petit. hered. Ibi de voluptuarijs impensis agitur, & Ictus docet, voluptuarias impensas posse seruari per doli mali exceptionem, si bo-

si bonæ fidei possessor hereditatem possedit, eaq; ei postea auferatur, prædoni verò, id est, malæ fidei possessori dici posse, non debuisse cum in alienam rem superuacuas impensas facere, ita tamen vt potestas ei fiat tollendorum eorum, quæ sine detrimento ipsius rei tolli possunt. Cum dicit Ictus seruari impensas per doli mali exceptionem, hoc dicit, impensas compensari cum ijs, quæ ex hereditate percepta sunt, & alioquin restituenda essent. Quæ possessor hereditatis, cui auferatur hereditas, restituere cogitur, ea debet illi, cui hereditas restituenda est. Rursus is cui hereditas restituenda est, debet impensas voluptuarias, possessori hereditatis, qui eas fecit, atque ita hîc debitum est, & creditum. Huius tamen inuicem debiti & crediti compensatio, ipso Iure non fit, sed possessor hereditatis impensas seruat, per exceptionem doli mali

dicendo, quod dolo malo faciat is cui hereditas restituenda est, quod omnia sibi restitui desideret, & tamen impensas voluptuarias, in hereditatem factas, non vult refundere. Hac exceptione opposita, fit cōpensatio factarum impensarum, cum ijs, quæ alioquin restituendæ essent, vsq; ad concurrentes quantitates. Compensatio igitur ipso Iure non fit, etiam in Iudicijs bonæ fidei, quale est petitio hereditatis, sed tunc demum cum doli mali exceptio opponitur. Idem etiam ostendit l. hereditas, de petit. hered. Defunctus ibi iussit monumentum sibi ab herede fieri, Is qui bona fide hereditatem possedit, monumentum defuncto fecit. Postea hereditas ei auferitur. Quæstionis est an sumptus in monumentum factos, retinere possit? Ictus inquit, si bonæ fidei possessor probabilem modum sumptuum, in faciendo monumento non excessit, poterit sumptus retine-

retinere doli exceptione. Hic quoque fit compensatio sumptuum, quos bonæ fidei possessor fecit in monumentum, cum ijs quæ ex hereditate restituenda essent. Sumptus in monumentum factos, debet is, cui hereditas restituitur. Et contra ei, cui hereditas restituenda est, debentur ea, quæ restituenda sunt. Est hîc vtrinque debitum & creditum. Compensatio tamen eius, quod vtrinque debetur, ipso Iure non fit, sed per exceptionem doli mali. Idem traditum est, in l. fin. de petit. hered. Ibi pater, cum filium emancipasset, possedit bona vxoris suæ, ex ijsque fructus percepit. Filius postea à matre heres institutus, adiit hereditatem matris, & bona à parente petijt. Parens erogationem fecit, in honorem filij cum esset senator. Quæsitum fuit, cum paratus sit pater, restituere hereditatem, deductis ijs, quæ pro filio erogavit, an filius, nihilominus perseue-

rans petere hereditatem, doli mali exceptione submoueri possit? Filio debet hereditas restitui, eaq; ipsi à patre possessore debetur. Filius cōtra debet patri, quæ pater ex hereditate illa erogauit in honorem ipsius. Est hic debitum & creditum, & tamen compensatio ipso Iure non fit, sed doli mali exceptione

30° opposita. Ad hanc difficultatem tollendam respondendum est ad hunc modum: Petitio hereditatis olim non erat bonæfidei actio, sed nonnulli eam pro bonæfidei actione habebant, alij contra, pro actione stricta. Et qui petitionem hereditatis inter bonæfidei actiones numerabant, admittebant in ea compensationem, etiam doli mali exceptione non opposita, vt textus est, in l. planè, de petition. hered. Contra qui petitionem hereditatis, actionem strictam esse volebant, admittebant compensationem, postrescriptum Diui Marci, in petitione here-

here-

hereditatis, doli mali exceptione opposita. Et quãuis postea Iustinianus cõstituit, vt petitio hereditatis inter bonæ fidei actiões numeretur §. actionum autem. Instit. de Actio. & post rescriptum Diui Marci, Ictis placuit, in omnibus actiõnib9 compensationẽ ipsolure fieri, quod Imperatorum constitutiones etiã probarunt, vt sup. expositũ est: tamen hoc, quod compensatio impensarum fieri debeat doli mali exceptione opposita, à Pandectarum cõpositoribus ex Iure veteri relictũ est in d. l. vtilis, d. l. hereditas, & d. l. fin. de petit. hered. Obijcitur hoc 33
amplius l. i. §. si. quæ senten. sine appellatione rescindantur. Ex ea lege Tindarus in tractatu de cõpensationibus ita argumentatur: Si cõpensatio fit ipso Iure, appellatio frustratoria est, hoc est, non est necesse appellare à sententia Iudicis, qui condemnauit ad soluendum, eum, cui vicissim ab aduersario debebatur.

batur. Ratio est, quia ipso Iure cōpensatio eius, quod vtrinq; debitum fuit, facta est. Iudex igitur non rectè condemnauit eum, qui nihil debuit, & ob id appellare necesse non est. Sed à sententia Iudicis, condemnantis eum qui debuit, cum illi vicissim ab aduersario deberetur appellari potest. d. l. i. §. fin. quæ senten. sine appell. rescindantur. Ergo compensatio ipso Iure non fit. Ad hoc argumentum ita respondere oportet, In d. l. i. §. fin. quæ senten. sine appell. rescindantur. Talis proponitur facti species. Ego & tu, apud eundem Iudicem aliquid petiuimus. Ego dixi te mihi debere pecuniam cum vsuris. Tu contra affirmasti me tibi pecuniam debere sine vsuris. Mutua hic est petitio. Iudex, me priorem condemnauit tibi, quo tu prior me condemnatū habes, vt lētus inquit, vt tu prior posses iudicati agere aduersum me; Hic mihi necesse non est

est appellare: Ratio est, quia secundum sacras constitutiones, tu iudicatum à me petere non potes prius, quàm de mea quoq; petitione iudicatum fuerit. Hoc ius compensationis facit. Si enim iudex te mihi vicissim condemnauerit, hoc casu vsq; ad concurrentes quantitates, quæ hinc inde debitæ fuerunt, ipso iure compensatio multò iam ante fuit facta. Ne igitur tu exigas à me, quod multò iam ante tibi non debui, vtputa compensatione ipso iure facta, ex eo tempore, quo vtrunque debitum fuit, tu iudicati agere nõ potes aduersum me prius, quàm de mea quoq; petitione, quam aduersus te institui iudicatum fuerit. Et hoc fit, inquit Ictus, secundum sacras constitutiones: Intelligit hic Ictus l. 6. C. de compensat. Ibi ³⁴ talis proponitur facti species: Maritus egit aduersus mulierem actione rerum amotarum. Vxor contra egit ex stipulatu aduersus virum.

Iudex

Iudex virum mulieri condemnauit. Hoc casu, vxor non potest statim iudicati agere aduersus virum, sed actio Iudicati suspenditur, donec etiam in causa, quam vir aduersus mulierem instituit, pronunciatum fuerit, idque fit, propter ius compensationis. Compensationis, rescripsit Alexander, æquitatem iure postulas: Non eum prius exsolui, quod debere te constiterit, æquum est, quàm petitioni mutuæ responsum fuerit, eò magis, quod ea te persequi dicis, quæ à muliere diuortij causa amota quereris. Appellatio igitur hoc casu necessaria non est. Tutius tamen est, vt appellatio interponatur, hoc Ictus vult dicere his verbis, magis est, vt appellatio interponatur, d. l. i. in fin. quæ sentent. sine appell. rescindantur. Ideo magis & tutius est, quia, interposita appellatione, metuendum non est, ne Iudex, à quo appellatum est, ad
 execu-

QUOMODO FIAT COMPENS. iiii

executionem rei iudicatæ procedat, quod etsi de iure facere non potest, de facto tamen facere pos- 35
set, sed appellatione interposita, id nullo modo facere potest. Ex eo verò, quod Ictus dicit, magis siue tutius esse, vt appellatio interponatur, non rectè infertur, appellari debere à sententia iudicis, qui condemnauit, compensatione ipso Iure iam facta. Nec enim Ictus dicit, appellari debere, sed potius affirmat, necesse non esse appellare. Appellatio ex abundantia & pro maiori tantum cautela interponitur, non ex necessitate, quasi necesse fit appellare. Postremò aduersus 36
id quod diximus ipso Iure fieri compensationem, nec doli mali exceptionem necessariam esse, adfertur, l. vnum ex familia, §. sed si vno, de leg. 2. Ibi dicitur, tacitam compensationem induci, hoc est, ipso Iure fieri compensationem, & tamen opponendam esse doli mali

mali exceptionem. Igitur malè hoc supra negatum fuit. Respondendum est hoc modo, in d. §. sed si vno, hoc non dicitur, quod opponenda sit doli mali exceptio, sed dicitur compensationem fieri ipso Iure, ratione exceptionis doli, quod nihil aliud est dicere, quàm ideo ipso Iure fieri compensationem, quia doli mali exceptio inest. Olim strictis negotijs, non inerat doli mali exceptio, sed negotijs bonæ fidei tantum, l. huiusmodi, 84. §. qui seruum, de legat. i. l. sed etsi ideo 21. §. fin. soluto matrimo.

37 Hodiè doli mali exceptio inest etiam strictis Iudicijs, ex causa compensationis, quia compensatio fit ipso iure, non ex alijs causis.

Cuiacius lib. 15. obseruat. c. 1.

CAPVT QVARTVM.

Quando fiat compensatio.

1. *Non statim fit compensatio simulatq;
aliquid debitum est & creditum.*
2. *Liquidum cum illiquido non compen-
satur.*
3. *Iustinianus hoc non constituit primus,
vt compensatio fiat ex caussa liqui-
da.*
4. *In alternatiuis promissionibus vtrumq;
non debetur.*
5. *Compensatio ex equitate est intro-
ducta.*
6. *Ad compensationem requiritur pre-
sens debitum.*
7. *Quod in diem debetur non compensa-
tur antè quàm dies veniat.*
8. *Compensatio est pro solutione.*
9. *Olim confessis & iudicatis dabantur
30. dies.*
10. *Hodie iudicatis dantur quatuor men-
ses ad soluendum.*

11. *Explicatur l. cum militi §. fin. ff. De compensationibus & nu. 26.*
12. *Etiā debitum certo loco soluendum compensatur.*
13. *Explicatur l. pecuniam ff. De compensationibus.*
14. *Compensatio debitorum liquidorum fit litis contestatione non obstante.*
15. *Explicatur l. in compensationem ff. De compensationib.*
16. *Nemo persequendo facit causam suam deteriolem.*
17. *Pœnales actiones per litis contestationem transmittuntur ad heredes ab utraq; parte.*
18. *Creditor non cogitur compensare, quod alij debet, quàm debitori suo.*
19. *Explicatur l. in rem suam §. 1. ff. De compensationibus.*
20. *Explicatur l. si duo ff. De duobus reis, quæ cū d. l. in rē suā pugnare videtur.*
21. *Certis casibus contingit vt creditor compensare cogatur quod alij quàm debitori suo debet.*
22. *Explicatur l. si cum filiofam. ff. De com-*

compensationibus.

23. *Seruitus morti comparatur.*
24. *Cur cum seruo agi non possit.*
25. *Fideiussor compensare potest, quod debetur reo principali, pro quo fideiussit.*
27. *Dissoluitur argumentum ex l. fin. C. De compensat. prolatum, quo probari videtur, compensationem etiam in presenti debito non admitti.*
28. *Cur actioni depositi non opponatur compensatio.*
29. *Explicatur l. vlt. C. de commodat. qua probari videtur, compensationem etiam in commodati actione locum non habere.*
30. *An in actione momenti locum habeat compensatio.*
31. *Possessorium summarissimum quodnam dicatur.*
32. *Appellatio in actione momenti locum non habet.*
33. *Explicatur l. unic. §. taceat C. de rei uxor. action. ex qua dicendum videtur, actioni ex stipulatu de dote compensationem non posse obijci.*

34. *Mulier in dote presertur omnibus creditoribus tempore anterioribus.*

35. *Aliud est retentio aliud compensatio.*

36. *Interdum deductio siue retentio iuris est.*

IN superioribus expositum est, quid sit compensatio, item quarum rerū fiat compensatio, & quomodo fiat compensatio. Sequitur nunc vt videamus, quando fiat cōpensatio. Nec enim statim, cum hinc inde debitum quid est, ipso Iure debitum & creditum compensantur, sed necesse est, vt debitum & creditum sit liquidum. Liquidum cum liquido compensatur. Liquidum cum illiquido compensari non potest. l. vlti. C. de compensat. Ibi Iustinianus Imperator inquit; Ita compensationes obijci iubemus, si causa ex qua compensatur liquida sit, & nonnullis ambagibus,

bus innodata. Affirmat Iustinianus se iussisse, vt compensationes ex caussa liquida fiant. Hæc verba non ita sunt exaudienda, quasi Iustinianus primus constituerit, vt compē-
sationes tunc demum admittantur, cum hinc inde debitum liquidum est. Huius rei Iustinianus autor ³
primus non est, sed multò ante Iustiniani tempora id obtinuit, quem-
admodum intelligitur ex l. si debeas h. t. nostro. Ibi debeo tibi decem; Tu mihi vicissim debes decem, aut hominem, vtrum voluero. Ictus Scauola inquit, ita compensationem huius debiti admitti, si palam dixissem vtrum voluissem. Ecce hic debitum est & creditum. Ego enim tibi debeo decem. Tu mihi vicissim promisisti decem. Ego debitor sum, sum etiam creditor cum tu mihi promiseris vicissim decem. Hic tamen ipso Iure compensatio non fit. Ratio est, quia quod tibi debeo, liquidum est, & ego nulla ratione

negare possum, me tibi decem debere. E contrario verò decem, quæ tu mihi promisisti, liquida nō sunt. Non enim purè & simpliciter decem mihi promisisti: si purè mihi decem promisisses, debitum hoc liquidum esset, & ego confestim decem à te petere possem. s. omnis stipulatio, Instit. de V. O. Huius debiti dies cessit & venit, l. cedere diem, de V. S. Hoc etiam casu decem, quæ tibi debeo, ipso Iure cōpensarentur, cum decem, quæ tu mihi purè promisisti. Debitum enim vtrumque liquidum est. At cum tibi debeo decem, & tu mihi promisisti decē aut hominem, decem cum decem ipso Iure nō compensantur. Hic vtrinque debitum liquidum non est. Decem, quæ tibi debeo liquida sunt. Decē quæ tu mihi promisisti liquida non sunt. Nec enim promisisti decē purè, sed decem mihi promisisti aut hominē, sub disiunctione, siue sub alternatione, promissio facta est.

Et in

Et in alternatiuis promissionibus 4
vtrumq; non debetur, sed alterutrū
tantum, & quidem electio est pro-
missoris, l. plerumq; §. penult. de iu-
re dotium. In proposito autē ego e-
ligo, vtrum habere velim decem aut
hominē, idq; propterea quod decē
aut hominem mihi promisisti, vtrū
voluero. Hæc verba, vtrum voluero,
mihi dant electionē, cum aliās ele-
ctio esset tua. Et antequā ego eligo,
& palàm dico, vtrum velim, decēne
an hominem, debitum illiquidū est,
& cōpensatio non fit. Cæterū vbi
elegi, vbi palàm dixi, me decem vel-
le, iam debes mihi liquido decē, &
ex eo tempore ipso iure fit cōpen-
satio eorum decem quæ tibi debeo,
cū illis decē, quæ mihi vicissim de-
bes. Ante cōpēsatio fieri nō potuit.
Scæuola igitur Ictus, perspicuè o-
stendit, liquidum cum illiquido nō
compensari, sed liquidi cū liquido
duntaxat compensationē fieri. Ideo
autem liquidum cum illiquido non

compensatur, ne per compensatio-
 5 nem, quæ ex æquitate introducta
 est. l. 5. & 6. C. de compensatio. ini-
 iuria alicui fiat. Fieret iniuria cre-
 ditori, si quod ipsi liquido debetur,
 quodque nulla aduersarij tergiuer-
 satione eludi potest, compensari
 diceremus cum eo, quod debitor si-
 bi vicissim à creditore deberi affir-
 mat, nec tamen probat, neq; pro-
 bare statim potest. Quemadmodum
 verò debitum, quod compensatur,
 vtrinque liquidum esse oportet: ita
 6 necesse quoq; est vt debitum vtrin-
 que sit præsens, hoc est, necesse est,
 vt quod vtrinque debetur, tale sit,
 quod hinc inde peti iam possit. Ver-
 bi gratia, debeo tibi centum ex mu-
 tuo, Tu mihi incipis vicissim debe-
 re centum ex venditione. Debitum
 vtrinque liquidum, purum & præ-
 sens est. Ego enim à te statim cen-
 tum petere possum. Tu versa vice
 statim à me centum potes petere.
 Et ideo hinc inde debitum ipso Iu-
 re com-

re compensatur. Quod si tu mihi purè debeas centum, ego è contrario debeo tibi centum in diem, hoc casu hinc inde debitorum compensatio non fiet. Debitum vtrunque quidem liquidum est, præsens non est. Quod tu mihi debes præsens debitum est. Quod ego vicissim tibi debeo, præsens debitum non est, sed in diem. Et quod in diem debetur, non compensatur, antequam dies veniat, quanquam dari oporteat. Ita Ulpianus Ictus loquitur, in l. quod in diem, h. t. nostro. Ratio huius Iuris hæc est: Compensatio pro solutione est. l. 5. h. t. nostro. Quod autem in diem debetur, statim quidem debetur, sed peti antequam dies venerit non potest. §. in diem. Institut. de V. O. Eius dies cessit, sed nondum venit. l. cedere diem de V. S. Imò, qui ante diem petit, plus petit, & in pœnam plus petentium incidit. §. si quis agens, Institut. de Action. In diem igitur

debitum, antequam dies veniat, debitor soluere nō compellitur. Inde sequitur, in diem debitū compensari quoq; non posse, antequam dies venerit. Et hoc intelligendū est de die, qui à contrahentibus apponitur. Secus est in die, siue tempore quod iudicatis & confessis in Iure qui pro iudicatis habentur, l. i. & toto titulo de confessis, ad soluendum dari solet. Olim ex XII. tabulis, iudicatis & in iure confessis, 30. dies dabātur. Ita enim duodecim tabulæ habuerunt. AERIS confessi, rebusq; iure iudicatis, 30. dies iustè sunt. Gelli^o libro 20. noctiū Attic. c. 1. Postea ex alia quadam lege duo menses iudicato faciēdo dari cœperūt. l. i. C. Theodo. de vsuris rei vind.

10 Hodie ex Iustiniani constitut. iudicatis dantur quatuor menses ad soluendū, l. 2. C. de vsuris rei iudic. Et quod iudicatus debet, etiā intra tēpora iudicati rectè compensatur cū eo, quod ipsi vicissim debetur, auctore

ctore Papiniano, in d. l. cum militi, §. fin. h. t. nostro. Ibi Titio iudicatus, intra diem, ad iudicati executionē datum, agit cum eodem Titio, qui & ipse pridem iudicatus erat. Hic compensatio admittitur, quamvis dies ad soluendum iudicatum, nondū venerit. Differentiæ rationē intra diem à contrahentibus appositum, & diem, iudicatis ad soluendum datum, assignat Papinianus in d. l. cum militi, in fine h. t. nostro, II his verbis: Aliud est, diem obligationis non venisse, aliud humanitatis gratia tempus indulgeri solutionis. Dies, qui à contrahentibus apponitur, ideo apponitur, ne ante eum diem debitor ad soluendum adigatur, & hoc ipsū debitori & creditori ita placuit, & propterea debitor antequam dies venerit, non rectè ut soluat conuenitur. Idetiam, quod in diem debetur, non compensatur ante illum diem. Alia ratio est temporis, quod condemna-

demnatis siue iudicatis ad soluendum dari solet. Hoc tempus humanitatis gratia condemnatis indulgetur, d. l. cum militi in fin. h. t. nostro, & vt Constantinus Harmenopolus eleganter inquit, πρὸς πειρασμὸν ψυχῆς, hoc est, ideo indulgetur hoc tempus, vt iudicatus siue condemnatus respirare quodammodo possit. Ideoq; si condemnatus cum illo, cui condemnatus est, intra tempora iudicati agat, & sibi debitum petat; id quod condemnatus ex cōdemnatione vicissim debet, compensabitur cum illo, quod sibi debetur ab eo, cui condemnatus est, quāuis tempora condemnato ad soluendum data, nondum elapsa fuerint. Ea tempora iudicato humanitatis gratia indulta fuerunt: Et humanitatis est, vt si condemnatus intra tempora, ad iudicatum soluendum data, agat, compensetur quod ipse vicissim ex cōdemnatione debet. Ex his relinquitur, debitum

bitum tantum liquidum & præsens
compensari: Et cum debitum vtrin-
que liquidum est, itemq; præsens,
compensationem non impedit,
quod certo loco debitum solui de-
beat. Nam etiam debitum certo 12
loco soluendum compensatur, cum
sua tamen causa, hoc est, ut ratio
habeatur eius loci, quo conuenit
pecuniam dari. Ita à Icto Iauole-
no traditum est in l. pecuniam, h. t. 13
nostro. Pone, pecuniam certo loco
à Titio dari stipulatus sum. Titius
petit, à me, quam eī debeo pecuni-
am. Hic duo quærentur; primum,
an Titio petenti à me pecuniam,
quam ei debeo, obijcere possim
compensationem, quod ille stipu-
lanti mihi, pecuniam promiserit?
Deinde, an ratio aliqua loci etiam
haberi debeat? Ictus ad vtramq;
quæstionem respondet, & primum
docet, si Titius petat, eam quoque
pecuniam, quam certo loco promi-
sit, in compensationem deduci o-
portere.

oportere. Deinde respondet ad alteram quæstionem, fieri quidem compensationem, etiam eius pecuniæ, quæ certo loco dari debuit, sed cum sua causa, idq; vt intelligatur, explicat his verbis, id est, vt ratio habeatur, quanti Titij interfuit eo loco, quo conuenerit, pecuniam dari. Sic Paulus, in l. cum fundus, in princ. de rebus creditis, docet, cum fundo causam omnem restituendam esse, & vt intelligatur quid sit causa, adiicit, id est, omne quod habiturus esset alter. Sic in l. præterea, de rei vindicat. dicitur, opus esse, vt causa rei restituatur, id est, vt omne habeat petitor, quod habiturus fuisset iudicij tempore. Similiter cum debitum vtrinque liquidum est, & præsens, compensatio debitorum fit, litis contestatione non obstante. Ita enim Caius inquit: In compensationem etiã id deducitur, quo nomine cum actore lis contestata est. l.

est. l. in compensationem, h. t. nost. Ut finge, peto à te centum, & cum moram faceres in soluendo, in Iudicium te vocavi: Tu litem mecum contestatus es. Postea tibi vicissim coepi debere centum. Si centum à me petas, rectè tibi compensationem obijcio, nec quicquam tibi proderit, si ad eludendam compensationem dixeris, te litem mecum contestatum esse, & propterea compensationem admitti non debere. Hac allegatione non obstante, in compensationem pecunia deducitur, cuius nomine lis mecum contestata est, d. l. in compensationem, h. t. nostro. Ibi Ictus Caius hanc eleganter subiicit rationem. Ne diligentior quisquam deterioris conditionis habeatur, si compensatio ei denegetur. His verbis Caius hoc vult dicere, diligentiam non debere cuiquam nocere, obesse, aut conditionem alicuius deteriorem facere. Qui autem litem
conteste-

contestatur, aut secum contestari
 patitur diligens est, & diligentior
 illo, qui rem in iudicium non de-
 ducit, qui litem non contestatur.
 Non igitur debet deterioris condi-
 tionis haberi eo, qui rem in iudi-
 cium non deduxit, qui uè litem nõ
 est contestatus. Quia non debet
 deterior conditio eorum fieri, qui
 litem contestati sunt, sed plerumq;
 16 melior l. non solet. de R. I. Nemo e-
 nim persequendo deteriorem caus-
 sam facit, sed meliorem, & post li-
 tem contestatam heredi quoq; pro-
 spicitur, & heres tenetur ex omni-
 bus causis, l. nemo enim, de regulis
 Iuris. Sic alibi Iurisconsultus in-
 quit. Nemo deteriorem causam
 suam facit, actionem exercens, sed
 meliorem, vt solet dici in his actio-
 nibus, quæ tempore aut morte fini-
 ri possunt, l. aliam causam, de no-
 17 uatio: Et litis contestatione pœna-
 les actiones transmittuntur, ab v-
 traque parte, & temporales perpetuan-
 tuan-

tuantur. l. fin. de fideiussoribus tutorum, l. pœnalia, de R. I. Sic in l. nam posteaquam, s. si is qui, de iureiurando, dicitur, post litem contestatam perpetuari obligationem, At diligentior, qui litem contestatus est, deterioris esset conditionis, quàm is, qui litem non est contestatus, si compensatio ei denegaretur. Etenim illi, qui litem contestatus non est, non denegatur compensatio. Non igitur debet denegari compensatio diligentiori, qui litem est contestatus, atq; ita intelligimus, debiti liquidi, & præsentis compensationem non impediri, propter litis contestationem. Sanè ¹⁸ creditor compensare non cogitur, quod alij, quàm debitori suo, debet. l. in rem suam, s. i. h. t. nostro. Verbi gratia: Debes mihi centum; Ego creditor sum, tu es debitor meus: Ego vicissim debeo centum, sed non tibi, debitori meo, verùm alij, puta Titio. Quod tu mihi debes

K

liqui-

liquidum est & præsens. Liquidum similiter est & præsens, quod ego Titio debeo. Hic tamen debitorum liquidorum & præsentium compensatio non fit. Compensatio enim debitorum liquidorum & præsentium tunc admittitur, cum ego tibi debeo, & tu inuicem debes mihi, cum idem inuicem creditor & debitor est, l. qui inuicem de condition. indeb. At in præfenti ego quidem debeo tibi, Tu versa vice mihi non debes, sed Titio. Et idcirco, si à me petas centum, ego te agentem non possum propterea repellere, quod vicissim debeas Titio centum. Et quamuis verum sit, te Titio debere centum, tamen quod tibi debeo non compensabitur cum illo, quod tu Titio debes. Et hoc est, quod dicitur in l. in rem suam §. i. hoc tit. nostro, creditorem non cogi compensare, quod alij quam debitori suo debet. Idque in tantum

tum verum est, vt procedat, etiam-
si creditor eius, pro eo, qui con-
uenitur ob debitum proprium,
velit compensare, d. l. in rem suam,
in fine, hoc tit. nostro. Hæc ver-
ba non possunt rectius intelligi,
quàm si ad superius exemplum
accommodentur. Per creditorem,
Ictus non intelligit te, cui ego cen-
tum debeo, verùm intelligit tuum
creditorem, puta Titium, cui tu
centum debes. Tuus est creditor,
Tu es creditor meus. Et si tu pe-
tas à me centum, quæ tibi debeo,
non fiet compensatio eius, quod
tibi debeo, cum illo, quod tu, tuo
creditori Titio debes, quamuis cre-
ditor tuus Titius velit compensare,
pro eo, qui conuenitur ob debi-
tum proprium, hoc est, quamuis tu-
us creditor Titius velit, vt quod
ego, qui ob proprium debitum con-
uenior, tibi debeo, compensetur
cum illo, quod tu Titio debes. Hæc

est sententia d.l. in rem suam, in fin.
h. r. nostro, cui aduersari videtur,
l. si duo, de duobus reis constituen-
dis. Ibi Ictus Papinianus inquit. Si
20 duo rei promittendi, socij non sint,
non proderit alteri, quod stipula-
tor alteri reo pecuniam debet. Fin-
ge, Titius & Sempronius sunt duo
rei promittendi: Duo rei promit-
tendi ita fiunt, si Titium & Sempro-
nium interrogem hoc modo, Titi
& Semproni spondetis, & vterque
respondeat, spondeo aut sponde-
mus, aut si ita interrogati, spondes,
responderint spondemus, l. duo rei
promittendi, de duobus reis pro-
mittendi: Ac singuli rei promitten-
di, in solidum tenentur. In vtraq;
tamen obligatione vna tantum res
vertitur, & alter debitum soluen-
do, alterum quoq; liberat, & totam
obligationem perimit quemadmo-
dum Imperator noster Iustinianus
docet, in Institu. de duobus reis sti-
pulandi & promittendi. Reus sti-
pulan-

pujandi, à alteri ex duobus reis promittendi, puta Titio, pecuniam debet. Hæc pecunia non compensatur cum pecunia quam Sempronius, alter reus promittendi, debet. Papinianus etenim inquit, non prodesse alteri, hoc est, Sempronio, quod stipulator alteri reo, puta Titio, pecuniam debet. Et hoc fit secundum regulam supr. traditam, creditor compensare non cogitur, quod alij, quàm debitori suo debet. Si itaque reus stipulandi petat à Sempronio, altero reo promittendi, promissam pecuniam, Sempronius pecuniam solvere tenetur, nec audietur si compensacionem obijcere velit, dicendo, stipulatorem vicissim debere pecuniam, Titio correo promittendi. Quamvis enim verum sit, quod reus stipulandi debet pecuniam, tamen non Sempronio, cum quo agitur, illam debet, sed alteri reo promittendi Titio. Et hæc secundum Papinia-

num tunc procedunt, cum Titius & Sempronius, duo rei promittendi, socij non sunt, d. l. si duo rei promittendi, de duobus reis constituendis. His verbis, si socij non sunt, Ictus ostendit, aliud esse dicendum, si duo rei promittendi, socij fuerint. Tunc si stipulator alteri reo pecuniam debeat, hoc proderit etiã alteri. Textus igitur hic est expressus, compensari etiã, quod creditor alij, quàm creditori suo debet regulari-
21 lariter scilicet. At certis casibus accidit, vt creditor compensare etiam cogatur, quod alij quàm debitori suo debet. Ex ijs casibus, vnus hic est. Si duo rei promittendi, socij fuerint, hoc est, communionem inierint, tàm lucri quàm damni, l. si vnus ex socijs, pro socio, & stipulator, alteri reo promittendi, pecuniam debeat. Hoc prodest etiam alteri. Ideoq; si stipulator Titio debeat pecuniam, & Sempronium, alterum ex reis duobus promittendi
 conue-

conueniat, Sempronius stipulatori rectè compensationem obijciet, Idque societas & communitio, quæ inter Titium & Sempronium est, facit, d. l. si duo rei promittendi de duobus reis constituendis. Sic si filius familias debeat alicui centum, & creditor filij familias debeat patri vicissim centum, & cum filio familias agatur, filius compensare potest, etiam quod patri suo debetur. Ita à Icto Paulo traditum est, in l. si cum filio familias, hoc tit. nostro. 22

Hoc igitur etiam casu creditor compensare cogitur, quod alij, quàm debitori suo debet, sed tota lex, si cum filio familias, hoc tit. nostro explicanda est. In initio legis Paulus agit de societate, quæ cum filio familias aut seruo contracta fuit: Ex hac societate, pater vel dominus agit. Pater ideo, quia filius familias omnia iura, omnes actiones, & denique totum quod acquirit, parenti suo, cuius in potestate est,

acquirat, idq; confestim, ita, vt nec momento quidem in persona filij possit subsistere, vt loquitur Ictus in l. placet, de acquir. vel amitten. possess. Et docet Imperator noster Iustinianus in titulo, per quas personas cuiq; acquiritur. Dominus agit, quia seruus legitimam personam standi in iudicio non habet, cum, quod ad ius ciuile attinet, pro nullo habeatur. l. quod attinet, de Regulis Iuris, mortuis comparetur, 23. l. seruitutem de Reg. Iuris & ἀπεώσθη-
 μες fit ac ex persona domini sui χα-
 ρακτηρίζεται, vt Theoph. in titulo de-
 stipulat. seruorum, in Institut. lo-
 quitur. Et cum pater vel dominus
 agit ex societate cum filio vel seruo
 contracta. Is cum quo agitur, soli-
 dum quod sibi vicissim debet filius-
 familias, vel seruus, per compen-
 sationem seruare potest, propterea
 quod pater vel dominus agendo ex
 societate, societatem cum filio vel
 seruo contractam, ratam habere vi-
 dentur.

dentur. Quod si pater vel dominus non agat, sed socius filijfamilias vel serui agat, cum patre vel domino filij vel serui, consequetur quidem socius solidum si tantum in peculio filijfamilias vel serui sit, vt socius inde solidum consequi possit. At si tantum in peculio filij vel serui non fuerit, vt socius inde solidum habere possit, duntaxat de peculio præstabitur, vt Ictus hîc loquitur, hoc est, hoc casu socius filijfamilias vel serui solidum non consequetur, sed id tantum, quod est in peculio. Diligenter igitur ex hac lege notandum est, quod id, quod per actionem seruari non potest, per compensationem seruatur. Accertè æquum est, vt pater vel dominus, qui agit pro socio in solidum, ex eadem causa patiatur compensationem in solidum. Et hæc de initio legis. In §. i. dictæ l. si cum filiofamilias h. t. nostro, Paulus Ictus docet, quid Iuris sit, si cum filiofa-

K § milias

miliis agatur actione pro socio. Loquitur Paulus de filiofamilias cum quo agitur, non de seruo, quia cum seruo agi non potest, nō idcirco tantum vt sup. dictum est, quod legitimam personam standi in iudicio seruus non habet, verumetiam quod seruus contrahens ei, cum quo
 24 contrahit, ciuilitcr non obligatur, In personam enim seruilem nulla cadit obligatio, l. in personam, de Reg. Iuris. Obligatur quidem seruus naturaliter ex contractibus, quemadmodum intelligitur ex l. naturaliter, de conditio. indeb. l. eo tempore s. etiam, de peculio. l. serui, de obligat. & Actione, quod enim ad Ius naturæ attinet, seruus ab alijs hominibus non distinguitur, sed omnes homines iure naturæ sunt æquales, d. l. quod attinet, de R. I. Cæterum ex ea naturali obligatione Iure ciuili in seruum actio non datur, Prætor tamen in dominum serui dat actionem

ctionem de peculio, toto titulo de peculio, naturalem æquitatem secutus. AEquum est, ut dominus qui lucrum capit ex persona serui, eius quoque factum præstet, l. ex qua persona, de R. I. cum secundum naturam sit, incommoda eum sequi, quem sequuntur commoda, l. secundum naturam, de Regulis iuris. Filius familias autem contrahendo civiliter obligatur, & in filium familias datur actio, l. tam ex contractibus, de Iudicijs. Pone nunc, societas debet patri filij familias, socius filij familias agit ex societate cū filio familias. Quæstionis est, an filius familias à socio conuentus cõpensare possit, quod ex societate patri adhuc debetur. Et Paulus respondet, magis esse, ut cõpensatio admittatur. Ac subiicit Paulus rationẽ, quia inquit vnus cõtractus est, hoc est, vna est societas ex qua debet filius, & ex qua vicissim debetur patri ipsi filij, ideoq; filius à socio conuentus cõpensat,

pensat, quod patri ipsius debetur,
 Sed debet filius, si velit compensa-
 re, quæ patri ex societate debentur,
 derato cauere, hoc est, debet ca-
 uere, patrem compensationem ra-
 tam & firmam habiturum, patrem
 non exacturum quod ipse compen-
 sauerit. Cum hac conditione, vt
 Ictus circa finem, d. l. si cum filio fa-
 milias, h. t. nostro loquitur, com-
 pensatio admittitur. Filius itaq;
 25 compensat quod patri debetur. Sic
 fideiussor compensare potest, quod
 debetur Reo principali pro quo fi-
 deiussit. l. verum est, h. t. nostro.
 Finge Titius debet tibi centum. E-
 go pro Titio fideiussi: Tu postea cœ-
 pisti Titio debere quinquaginta, &
 nihilominus me conuenisti, vt cen-
 tum, quæ Titius tibi debuit, & pro
 quibus fideiussi tibi soluerem. Iure
 Pandectarum, vt supr. quoq; monui,
 fideiussor ante reum principalem
 conueniri potuit, quamuis hodiè
 secus sit ex Nouella constitutione
 quarta.

quarta. Quæritur ergo, an compensare possim quinquaginta, quæ Titio vicissim cœpisti debere, & reliqua duntaxat quinquaginta solvere? Et quidem inspecta regula Iuris, creditor compensare non cogitur, quod alij, quàm debitori suo debet. l. in rem suam s. i. h. t. nostro, dicendum videbatur, me compensare non posse quinquaginta, quæ Titio cœpisti debere, sed teneri ad exsolutionem centum, quæ ex fideiussione tibi debeo. Non enim mihi vicissim quicquam cœpisti debere, sed Titio. Paulus tamen Ictus, hac ratione non obstante, in d. l. verum est, h. t. nostro tradit, me non debere ex causa fideiussionis centum, sed duntaxat quinquaginta. Quàmvis enim Titius tibi debuerit centum, & ego pro Titio fideiusserim, tamen, quia tu postea cœpisti Titio quinquaginta rursus debere, ficque reus principalis ipso Iure plus tibi, quàm quinquaginta non debet.

debet, idcirco nec ego plus quàm
quingenta tibi debeo, & soluendo
quingenta, sum à fideiussione
liberatus. Hanc sententiam Paulus
confirmat, auctoritate aliorum
Ictorum. Adducit enim Neratium
itemque Pomponium qui Idem
senferunt quod ipse. Verum est in-
quit, quod & Neratio placebat, &
Pomponius ait, ipso Iure eo minus
fideiussorem ex omni contractu
debere, quod ex compensatione
reus retinere potest. Notandum
est quod Paulus inquit, Fideiussorem
ipso Iure minus debere ex omni
contractu. Ipso Iure inquit,
quia compensatio ipso Iure fit, vt
supr. expositum est, & quidem o-
lim ipso Iure fiebat, in bonæfidei
iudicijs, non in iudicijs strictis,
sed hodiè ipso Iure fit, in omni-
bus iudicijs bonæfidei & stricti
Iuris, & propterea Paulus dicit,
fideiussorem ipso Iure, ex omni
contractu minus debere, propterea
quod

quod reus ex compensatione retinere potest. Fideiussor igitur à creditore conuentus, compensare potest, quod creditor non ipsi, sed reo principali debet. Adijcit Paulus creditorem malè petere centum à Reo, cui ipse vicissim debet quinquaginta. Malè petit creditor, hoc est, malè agit, & plus petit à Reo principali quàm ipsi debetur, & propterea incidit in pœnam plus petentium §. si quis agens, *Institu. de Actionibus.* quod nominatim etiam à Paulo traditum est, in libris receptarum sententiarum, vt in initio tertij capitis supr. dictum est. Et quia creditor à reo principali, cui vicissim debet, totum malè petit, ideoque malè etiam petit totum à fideiussore, cum fideiussor non teneatur ipso Iure in maiorem quantitatem quàm Reus condemnari potest, d. l. verum est, hoc tit. nostro. Et his casibus, iam expositis, exceptis, creditor non cogi-

cogitur compensare, quod alii, quam creditori suo debet, quamuis debitum liquidum fuerit, & præfens, quod Papinianus etiam, elegantis facti specie proposita ostendit, in l. cum militi, in princ. h. t. nostro. Ibi miles duos reliquit heredes, vnum castrensiū bonorum, alterum bonorum paganorum. Heres castrensiū bonorum petit à me centum, quæ defuncto debui ex causa castrensi. Defunctus mihi vicissim debet centum ex causa pagani. Quæritur, vtrum centum quæ mihi debet, quæq; iam mihi debet heres ipsius bonorum paganorum compensare possim, cum centum quæ ego defuncto, & nunc heredi ipsius bonorum castrensiū debeo. Et Ictus Papinianus tradit compensationem hîc non admitti, cum militi inquit castrensiū bonorum alius, cæterorum alius heres extitit, & debitor alteri heredum obligatus, vult compensare quod ab alio debe-

debetur, non audietur. Ecce hîc ego defuncto debui, defunctus versa vice debuit mihi, & tamen si heres castrensium bonorum agat, & petat à me quod defuncto ex causa castrensi debui, compensare non possum quod heres bonorum Paganorum nomine defuncti mihi debet. Multo ergo minus compensatio admittetur, si creditor meus nō mihi sed alij debeat. Restat vt dissoluamus argumenta, quæ ijs, quæ sub hoc capite dicta sunt, aduersari videntur. Et primum quidem ei quod diximus, debitum liquidum & præsens compensari, videtur obstare, quod Iustinianus in d.l.ultima. C. de compensatio: rescripsit, *Actioni depositi compensationem* ²⁷ *obijci non posse. Finge, rem meam valentem centum nummos apud te deposui, eamque à te repeto. Tu fateris depositum, fateris etiam me statim depositum à te repetere posse. Verùm dicis me tibi vicissim de-*

L bere

bere centum, & vis vt quod tibi debeo, compensetur cum eo quod mihi ex causa depositi debes. Hic debitū vtrinq; liquidū est & præsens, compensatio tamē non admittitur, d.l.fi.C.de compens. Ergo debitū liquidū & præsens non compensatur. Ad hāc obiectionē ita respondendū est. Ab eo quod diximus, debitum liquidū & præsens compensari, depositum est excipiendum. Omnibus quidem actionibus, & bonæ fidei, & stricti Iuris, compensatio obijci potest, sed nō actioni depositi, Iustinianus in d.l.fi.C.de compens. dicit se hoc constituisse. Idem quoq; Iustinianus affirmat in §. In bonæ fidei, Instit. de actio. Sed Paulus autor est, multò ante Iustiniani tēpora id iam receptū fuisse. Sic enim Paul⁹ lib. 2. sent. t. 12. inquit. In causa depositi, cōpensationi loc⁹ non est, sed res ipsa reddenda est. Ideò autē actioni depositi cōpensatio non obijcitur, quod depositū est optimæ fidei, h. e. maiorē,

amplio-

amplioré, & vberiore**m** boná fidem requirit, quàm reliqui contractus omnes, qui à bona fide nomé habét. Intelligitur hoc ex eo, quod actio depositi est famosa, l. 6. §. Illud, ex quibus caussis infam. irrog. Et quod depositarū rerū ratio anteponitur priuilegijs l. si hominē §. vlt. depositi. Et deniq; quod Chirographis depositarū rerum non obijcitur exceptio nō numeratæ pecuniæ. l. in cōtractibus. C. de non numerata pecunia. Non igitur debet depositi restitutio impediri cōpensationis prætextu, sed statim depositū debet reddi absq; vlla mora. Sed rursus videtur ²⁹ obstare l. vlt. C. de commodato. Ibi Diocletian9 & Maximianus, rescripserunt, prætextu debiti restitutione cōmendati non probabiliter recusari. Finge, commodauit tibi rem meā centū valentē, hanc mihi restituere teneris: Postea tibi incipio debere centum: Repeto à te rem meam. Tu eam restituere non vis,

sed dicis me tibi vicissim debere, ac rem meam compensationis loco vis retinere, pro debito quo tibi obligatus sum. Quæstionis est, an compensatio hîc locum habeat? Et quidem Imperatores rescripserunt, cōpensationem hîc cessare, & te non probabiliter reculare restituere rem tibi commodatam. Compensatio igitur non solum in actione depositi cessat, sed etiam in actione commodati. Ad hanc obiectionem vulgò ita respondent. Imperatores, in d. l. fin. C. de commodato, loquuntur, de debito illiquido, quia inquirunt prætextu debiti. Et debitum illiquidum cum liquido non compensatur. Sed hæc solutio, quamuis communiter sit recepta, subsistere non potest, propterea quod verbum prætextus, certam debiti causam, siue, quod idem est, debitum liquidum præsupponit, quemadmodum intelligitur ex l. v. nica C. de nundinis & l. 3. C. ne fiscus

scus procurationem &c. Iacobus itaque Cuiacius existimavit in d. l. ult. C. de commodato. pro commodati, legendum esse commédati: Et commendatū nihil aliud est quàm depositum, l. Lucius Titius depositi: Isidorus lib. 5. etymol. Paulus in 2. sentent. tit. 12. & in deposito vt sup. dictum est, compensatio locum non habet. Iacobus Cuiacius in interpretationibus ad libros receptorum sententiarum Pauli d. lib. 2. tit. 12. Verùm idem Cuiacius in posterioribus notis ad Institutiones, in §. In bonæ fidei, Institu. de actionib. tradidit: d. l. ult. C. de cōmodato, sic accipiendā esse, vt propter pecuniam debitam non impediatur restitutio corporis commodati, quod etiam de quacunq; alia actione dici potest. Et hæc solutio omnium videtur optima. Sola enim quantitas cum quantitate compensatur, quantitas cum corpore, aut corpus cum quantitate non compē-

fatur, vt sup. est expositum. At rursus obijcitur d. l. vlt. C. de compensat. Ibi Iustinianus constituit, ne in actione momenti, compensatio admittatur. Ita enim Iustinianus inquit: possessionem alienam perperam occupantibus compensatio non datur. Per possessionem alienam intelligit Imperator prædia aliena, siue fundos alienos. Et qui alienam possessionem, siue fundos alienos, aut prædia aliena occupant, actione tenentur, quæ dicitur momenti actio, quia pro momentanea possessione

31 datur. l. momentariæ. C. vnde vi. Hanc possessionem Interpretes summarissimam possessionem, & possessorium summarissimum appellant, quia scilicet in iudicio possessionis summarie proceditur, ne partes super possessione litigantes ad arma perueniant. Ob hanc causam actio momenti dicitur celeris reformatio. l. si coloni C. de agricol. & censitis, lib. II. & celeris executio ac redhibitio l. 5. C.

5. C. Theod. de denuntiati. l. 4. C. Theod. unde vi. l. 1. C. Theod. de inquilinis & colonis. Et cum actione momenti agitur, ei compensatio non potest obijci. d. l. ult. C. de compens. Finge igitur, Tu possessionem meam siue fundum meum perperam occupasti, & fundus valet centum aureos. Ego vicissim centum tibi debeo aut etiam plus. Si repetam à te possessionem siue fundum meum, tu mihi agenti, & possessionem siue fundum repetenti, non potes obijcere compensationē. Hic igitur etiam debita, quantumvis liquida, non cōpensantur. Respondēdum est hoc modo. Sicuti in actione depositi, compensatio locū non habet, ita quoq; cōpensatio non admittitur in actione momenti. Ratio est, quia Reipub. interest vt possessio per vim alicui erepta quàm primū restituatur. Et res esset mali exempli, possessionē alicui vi eripere, &

se postea compensatione defende-
 32 re. Ob hanc ipsam causam appel-
 latio quoq; in actione momenti lo-
 cum non habet, l. vnica, C. si de mo-
 33 menta: possess. fuerit appellat. De-
 niq; obijcitur l. vnica, §. taceat C.
 de rei vxor. actio. Ex ea lege vide-
 tur dicendum, actioni ex stipulatu
 de dote compensationem quoq; ob-
 ijci non posse. Nam Imperator Iu-
 stinianus ibi constituit . vt cum de
 dote agitur, actione ex stipulatu,
 cessent omnia retentionum genera.
 Per compensationem autem fit re-
 tentio l. verum est, h. t. nostro. Ibi
 Ictus Paulus dicit, fideiussorem eo-
 minus ex omni contractu debere,
 quod ex compensatione reus reti-
 nere potest. Compensatio igitur
 in actione ex stipulatu de dote ces-
 sat. Et sanè actio ex stipulatu de
 dote pleraq; singularia præ reliquis
 actionibus habet. Nam etsi actio ex
 stipulatu de dote, reuera interpo-
 sita non fuerit, tamen soluto matri-
 monio

monio competit & intercessisse fingitur, d. l. vnica, §. taceat, C. de rei vxor. act. Numeratur etiam inter bonæ fidei iudicia, cum alioquin stipulationes sint stricti iuris. §. fuerat, Institu. de act. Et mulier a-34
gens actione ex stipulatu de dote, omnibus creditoribus mariti, tempore anterioribus, præfertur, l. in rebus dotalibus. C. de Iure dotium, etiam si expressam hypothecam habeant, l. assiduis C. qui potiores in pig. habe. Sunt & alia complura dotis priuilegia, inter quæ Franciscus Duarenus, in l. 1. & 7. soluto matrim. quemad. dos petatur. & hoc refert, quod actioni ex stipulatu de dote non potest obijci compensatio, per d. l. vnica, §. taceat, C. de rei vxor. act. & secundum hanc Duareni sententiam, per d. §. taceat, multa in libris nostris loca correctæ erunt, quæ, cum de dote agitur, compensationem admittunt, l. fructus, §. ob donationes. l.

rei iudicatæ, §. i. l. si constante, §. si
 vxor, l. penult. §. i. soluto matrim.
 quemad. dos petatur. l. vtilium, de
 impensis in res dota. factis. l. neq; C.
 de compensat. l. i. C. rerū amotarū.
 Sed Duarenus in hac re singularis
 est, eiq; communiter nostri inter-
 pretes aduersantur. Traditum
 namq; communiter ab interpreti-
 bus nostris est, Imperatorem Iusti-
 nianum, in d. §. taceat, loqui de spe-
 cie non compensanda, atq; ita in-
 terpretes volunt, etiam in actione
 ex stipulatu de dote compensatio-
 nes fieri eorum, quæ hinc inde de-
 bētur, si modò corpora siue species
 non debeantur. Et hanc esse commu-
 nem interpretum nostrorum sentē-
 tiam. Alexander testatur in d. l. rei
 iudicatæ, §. i. soluto matrim. quem-
 ad. dos petatur, eaque retenta,
 leges superiores omnes, quæ, cum
 de dote agitur, compensationem
 admittunt, incorrectæ manebunt.
 Verisimile tamen non est, Impera-
 torem

torem nostrū Iustinianum in d. l. i. §. taceat, C. de rei vxor. act. de specie non compensanda, vt ab Imperatoribus nostris vulgò traditum est, loqui. Nunquam enim specierum siue corporum cum quantitate compensatio fuit admissa. Et frustra omnino Iustinianus prohiberet, quod admissum nunquam fuit. Verbum quoq; taceat, quo Iustinianus vtitur apertè ostendit, loqui Imperatorem Iustinianum, de eo quod Iure & vsu receptum tunc temporis fuit. Taceat inquit retentionum verboritas, hoc est, retentiones taceant, in posterum non admittantur. Quare dicendū videtur sufficere non posse intellectum interpretū nostrorum, communiter volentium, Imperatorem Iustinianum in d. §. taceat, prohibere specierum siue corporum compensationem, cum actione ex stipulatu de dote agitur. Atq; ita Zasius, rectè sensit libro 2. intellectuum singularium, & in

& in explicatione tituli soluto ma-
 trim. quemadmodum dos petatur.
 Nihilominus tamē verum est, quod
 idem quoq; Zasius rectè tradidit,
 per d. l. i. §. taceat, C. de rei vxor.
 act. iura vetera, compensationem
 in actione de dote admittentia, non
 35 corrigi. Etenim Imperator Iusti-
 nianus de retentione loquitur, non
 de compensatione, & retentiones
 sublatae sunt, compensationes non
 item, atque ita aliud esse retentio-
 nem, aliud compensationem Barto-
 lo tradidit in d. l. rei iudicatae, §. i. in
 fine. Et quamuis Bartoli opinionē,
 Alexander, & alij improbant, ta-
 men eam Zasius in intellectibus sin-
 gularibus sequitur, eaq; verissima
 est. Aliud enim est compensatio,
 aliud retentio, aliud deductio. In-
 telligitur hoc ex eo, quod compen-
 satio à deductione siue retentione
 distinguitur, in l. amplius, rem ra-
 tam haberi. & in l. filium, C. famil.
 hercis. Fit etiam compensatio ipso
 Iure

Iure, vt tandem placuit omnibus, l. posteaquam, h. t. nostro, vt supradictum est latius. Deductio siue retentio ipso iure non fiebat, sed per exceptionem. Deniq; compensatio omnis, iuris est. Deductio siue retentio plerumque est facti, quia vt dictum est, per exceptionem fit. Plerumque verò dico, quia interdum deductio siue retentio est Iuris. Vt cum dicitur, Retentionem dotis fieri ipso iure, ob impensas necessarias, l. seruus quem, De actio. empti. l. quod dicitur, de impensis in res dotales factis, l. dote prælegata, de dote prælegata. Et qui habet deductionem siue retentionem facti, & per errorem soluit, solutum tanquam indebitum repetere non potest, l. ex quibus, l. si in area, de condict. indeb. At qui habet deductionem siue retentionem iuris, & per errorem soluit, solutū tanquam indebitum potest condicere, d. l. seruus quem, de actio. emp. d. l. quod

d.l. quod dicitur, s. ult. de impensis in res dot. factis. Ex his relinquitur, compensationem in actione ex stipulatu de dote locum habere.

CAPVT QVINTVM.

Compensationem in caussis fiscalibus locum habere.

1. *Compensatio fit etiam in caussis fiscali.*
2. *Statio quid significet.*
3. *Emendatur l. 2. C. de solutionib.*
4. *Non semper compensatur quod ab una statione debetur.*
5. *Explicatur l. 3. C. de compensationibus.*
6. *Quenam pecunia dicatur deberi civitati ex calendario.*
7. *Calendarium quid sit, & unde dicatur.*
8. *Qui civitati debet pecuniam ex calendario, compensationem non potest obijcere.*

9. *Vectigalia quanam sint.*
 10. *Vectigalia & tributa sunt in duplici differentia.*
 11. *Qui civitati debet alimenta compensationem obijcere non potest.*

Compensatio non solum fit in causis priuatorum, verumetiam in causis fisci. Ita enim à Paulo traditum est in l. fin. h. t. nost. Iussit, inquit Paulus, Imperator audiri approbantem sibi à fisco deberi, in quod ipse conuenitur. Si igitur Titius fisco debeat centum, & fiscus vicissim debeat Titio, fisco agenti & debitum petenti, Titius rectè compensationem obijciet. d. l. fina. h. t. n. Idem traditum est ab Vlpiano in l. dem Iuris est, h. t. Dixerat Vlpianus in l. proximè præcedenti, cum alter alteri pecuniam sine vsuris, alter vsurariam debet, à Diuo Seuero constitutum esse, concurrentis apud vtrumq; quantitatis vsuras non esse præstandas. Et hoc Vlpianus tradi-

tradidit lib. 32. ad edictum: subijci-
tur postea ex eodem Vlpiano ex li-
bro 64. ad edictum idem iuris esse
non solum in priuatis, verùm etiam
in caussis fisci constitutum. Nam si
fiscus Titio debeat pecuniam sine
vsuris, & Titius debeat fisco vsura-
riam pecuniam, concurrentis apud
fiscum & Titium quantitatis vsuræ
non præstabuntur. In caussis igitur
fiscalibus compensatio etiam locū
habet, idque sæpe constitutum est,
Hermogeniano teste in l. aufertur,
s. vt debitoribus, de Iure fisci. Et
Antonino Imperatore autore, sena-
tus censuit, & sæpè rescriptum est,
compensationi in caussa fiscali lo-
cum esse, l. i. C. de compensat. Hoc
tamen ita procedit, si eadem statio
quid debeat, quæ petit. Nam ei re-
ctè compensabo, quod mihi vicif-
sim ab eadem statione debetur, d. l.
i. C. de compensat. Cæterùm quod
vna statio mihi debet, id, altera
statione agente, compensare non
possum,

possum, idq; tenaciter seruandum esse Imperator Antoninus monet, ne fiat diuersorum officiorum fiscalium confusio. d. l. i. C. de compensat. Statio interdum portum significat, in quem importantur & exportantur merces, & idem sunt portus & statio l. portus de V. S. Ac dicitur portus statio, quod naues in portu, tutò stare possunt. l. i. de fluminibus: Hic stationes sunt mansiones in quibus officia fiscalia consistunt. Et ita stationis verbum exaudiendum est in l. i. C. ne fiscus rem quam vendidit euincat lib. 10. vbi dicitur, non solum ab eadem statione, sed ne ab alio quidem rem retrahi debere, cuius pretium semel fiscus accepit. Eodem modo intelligendum est stationis verbum in l. 2. C. de solut. vbi tamen pro rationibus, legendum est stationibus, vt & Accursius legit. Sic in N. 91. duo fiscalia debita, sunt duarum fisci stationū debita. Et ad d. l. i. C.

de compens. Græci ita eleganter
 inquirunt. ὁ δημόσιος, ἐν διαφόροις ἐπαρ-
 χίαις ἔχει τῆς προνομιῶν τῶν αὐτῶν πραγ-
 μάτων, καὶ λέγεται ἐκάστη φροντίς, σελίων
 hoc est, fiscus in diuersis prouincijs
 habet procuratores rerum suarū, &
 vnaquæq; procuratio dicitur sta-
 tio. Iacobus Cuiacius ad l. i. C. ne fi-
 scus rē quam vēdidit euincat, libro
 4 10. Illud nūc notandū est, quod vna
 statio mihi debet, id eadē statione
 aduersum me agente, nō semper cō-
 pēfari posse. Etenim si fiscus pretiū
 rei venditæ petat, pretium statim
 soluere teneor, nec cōpensatio lo-
 cum habet d. l. aufertur §. vt debito-
 rib. de iure fisci. Si priuatus petat
 rei venditæ pretium compensatio
 admittitur: At secus est in fisco. Et
 hanc differentiā inter fiscū & pri-
 uatum, rei venditæ pretiū petentē,
 tradidit Alexander in l. 7. C. de cō-
 pens. si ex venditione, inquit Ale-
 xander pretium vēditori debetur,
 cōpensationis ratio oponitur. Ad-
 uersus

uersus fiscū enim solūmodo emptores petitioni pretij cōpensationē obijcere prohibētur: Similiter cōpensatio aduersus fiscū non admittitur, si fiscus petat tributa aut stipendia vel annonas, d. l. aufertur s. vt debitoribus de Iure fisci. Et hoc etiam in ciuitatibus receptum est; Quod ciuitati debetur cōpensatur quidē cum eo, quod ab eadem ciuitate vicissim debetur, sed hoc non procedit, si ciuitati ex causa tributorum vectigaliū aut simili aliqua causa debeatur, quē admodū ex rescripto Alexādi Imperatoris intelligitur quod proponitur in l. 3. C. de compens. eius rescripti verba hæc sunt. In ea quæ Reipub. te debere fateris, compensari ea quæ inuicē ab eadē tibi debētur, is cuius de ea re notio est, iubebit. His verbis, is, cuius de ea re notio est, Alexāder Imperator præsidem prouinciæ intelligit & subijcit Alexāder, ita demū autoritate præsidis prouinciæ

compensationem admitti eius; quod Respub. siue ciuitas debet, si neq; ex calendario, neque ex vectigalibus, neq; ex frumenti vel olei publici pecunia, neq; tributōrū, neque alimentorum, neq; eius quæ statutis sumptibus seruit, neq; fidéicommissi ciuitatis debitor sis. Hoc rescripto Alexander primum excipit pecuniam, quæ ciuitati debetur ex calendario. Pecunia ciuitati deberi dicitur ex calendario, quæ debetur ex pecunia, quæ à ciuitate ad hoc destinata est, vt fœnori collocetur. Huius pecuniæ proprius erat curator, qui dicebatur calendarij curator. l. vlt. ff. de mun. & hon. Et pecunia ex calendario dicebatur deberi quia in calendario perscribebatur mutuum pecuniam à ciuitate sumptam esse. Calendarium, liber fœneratoris erat. l. eius qui in prouincia, si certum petatur. l. vlt. de pecul. l. Lucius Titius de legat. 3. Inde dictus,

dictus, quod veteres vsuras in Calendas stipulari solebant, quamuis plerumq; soluerentur Idibus l. si ex plurib. s. vlt. de solutio. Horat.

Omnem redegit Idibus pecuniam,

Quærit calendis ponere.

Quemadmodum alibi latius expo- 8
situm est. Et qui ciuitati debet pecuniam ex calendario, compensationem obijcere non potest, si ciuitas ex alia causa vicissim ipsi quid debeat; ne ciuitatis pecunia vnquam sit ociosa vel sterilis. Deinde Alexander excipit vectigalia. Et ciuitati vel reipub. compensatio non obijcitur, si vectigalia petat. Vectigalia sunt quæ præstan- 9
tur pro mercibus quæ importantur & exportantur. Sunt enim duplicia vectigalia *ἐξαγωγή* & *εἰσαγωγή* Strabo lib. 17. Et debentur vectigalia vel fisco l. omnium C. de vectigal. & commis. ciuitatibus & rebus publicis l. vectigalia & l. exceptis, C. de vectiga. & com-

mis Tertio ex rescripto Alexandri compensatione non utitur debitor pecuniæ, quæ oleo vel frumento coëmendo destinata est. Huius pecuniæ proprij etiam erant curatores quos *σιτωνας & ελαιώνας* appellabant, d. l. fin. de muner. & honor. Quarto compensatione non utitur, ex rescripto Alexandri, Tributorum debitor. Quemadmodum vectigalia alia fisco, alia ciuitatibus debentur, vt sup. diximus, ita tributa alia debentur fisco, d. l. auferitur §. vt debitoribus, de Iure fisci, alia ciuitatibus siue Reipub. d. l. 3. C. de compensat. & si ciuitas petat tributa, & vicissim quid debeat illi à quo tributa exigit, compensationi locus non est, quod etiam in fisco tributa petente obtinere sup. dictum est. Quinto, ex rescripto Alexandri, compensatione non utitur debitor alimentorum, hoc est, qui debet ciuitati alimenta quas copias vocamus, l. ob negotium
 tium

tium h. t. n. l. 4. C. Theodo. de operibus publi. Tempore expeditionis solet magistratus mādare vt copia siue alimenta subministrantur. Et qui condemnatur ob negotium copiarum, expeditionis tempore mandatarum, pecuniam iure compensationis retinere non potest, d. l. ob negotium h. t. n. Sexto compensationem ex rescripto Alexandri non habet, qui quid debet ex ea pecunia, quæ seruiat solemnibus sumptibus ciuitatis, vtputa operum aut viarum. Deniq; ex rescripto Alexandri, compensationem non habet qui ciuitati debet, ex causā fideicommissi ciuitati relicti. At qui ex causā fideicommissi priuato debet, habet compensationem vt traditum est

in l. 5. C. de compensat.

CAPVT VLTIMVM.

De Vi & effectu compensa-
tionis.

1. *Compensatio pro solutione est.*
2. *Per compensationem interdum ser-
uatur solidum, quod per actionem
seruari non potest.*
3. *Qui soluit cum posset compensare, so-
lidum quasi indebitum potest re-
petere.*

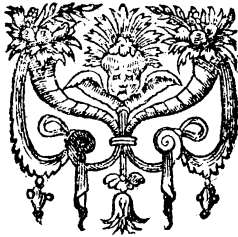
I **E**ffectus compensatio-
nis hic est, quod compen-
satio pro solutione est,
& qui compensat solui-
se videtur l. 3. h. t. n. Quemadmodū
igitur solutione eius quod debe-
tur omnis obligatio tollitur. §. 1.
Instit. Quib. mod. oblig. &c. Ita
quoque compensatione facta dis-
solvitur obligatio. Ex quo conse-
quenter sequitur, facta compensa-
tione

tione fideiussores liberari. l. 4. h. t. n. liberari item pignora l. inuicem C. de compensat. si modo totum debitum compensatione fuerit sublatum. Si pars tantum debiti per compensationem sublata est, fideiussor non liberatur, non liberantur etiam pignora, sed solutione residui facta, vel pecunia consignata & deposita, creditore oblata accipere nolente, liberatio contingit. d. l. inuicem, C. de compensat.

Secundus effectus compensationis est, quod per compensationem interdum solidum seruatur, quod per actionem seruari non potest l. si cum filiofamilias hoc tit. nost.

Tertius effectus est, quod is qui soluit, cum compensare posset, solutum quasi indebitum potest repetere. l. si ambo §. si quis igitur h. t. n. Solutio autem eo quod per compensationem seruari non po-

tuít, non competit condictio indebiti, sed crediti sui petitio, l. qui inuicem de condict. indeb. aut debiti exactio. l. si velit. C. de compensat. Et tantum de compensationibus.

INDEX

INDEX EARVM RE-
RVM QVAE HVIC TRA-
ctatui potissimum adnotatae
sunt.

Prior numerus paginam posterior
summarium cuiuslibet colu-
mnæ denotat.

A.

- Actio quid sit.* 91.14
Actio, actionem in personam significat.
19.19
*Actio personalis sine debito, sine obliga-
tione non est.* 92.16
*Actio momenti dicitur celeris reforma-
tio.* 150.31
*Actiones pœnales per litis contestationem
ad heredes transmittuntur ab utra-
que parte.* 128.17
*Ad compensationem requiritur debitum
presens.* 120.6
*Aduersus fiscum emptores petitioni pre-
cij solummodo compensationem obij-
cere prohibentur.* 162.4
Alexan

INDEX.

- Alexander unde Seuerus dictus.* 88.11,
Aliud est retentio aliud compensatio.
156.35
- Aliud pro alio inuito creditori solui non
 potest.* 60.10
- Appellatio in actione momenti locum non
 habet.* 152.32
- Appellatione interposita iudex nullo mo-
 do ad executionem rei iudicatae pro-
 cedere potest.* 111.35
- Approbatum Duarenis sententia qui valde
 singularis est in l.unic. §. taceat C.
 de rei ux. act.* 154.34
- Approbatum Zasij sententia 2. sing. resp.
 in explic. tit. de solut. mat. quemad-
 dos per. & nihilominus tamen verum
 manere quod idem quoque Zas. recte
 sensisset per d. l. 1. §. taceat C. de rei.
 ux. act. iura vetera compensationem
 in actione de dote admittentia non
 corrigi.* 156.34
- C.
- Calendarium quid sit & unde dicatur.*
164.7
- Compensatio quid sit.* 8.2
Com-

INDEX.

- Commodatum nihil aliud est quàm depò-
situm,* 149.29
- Compensatio debitorum liquidorum re-
ctè fit litis contestatione non obstan-
te.* 126.14
- Compensatio diligentiori, qui litem est
contestatus, denegari non debet.*
129.17
- Compensatio actioni depositi non opponi-
tur.* 145.28
- Compensatio an in actione momenti locum
habeat.* 150.30
- Compensatio in causis fisci etiam locum
habet.* 159.1
- Compensatio aduersus fiscum non admit-
titur, si tributa aut stipendia vel
annonas petat fiscus.* 162.4
- Compensatio obyci non potest quando ci-
uitati quis pecuniam ex calendario
debet.* 164.8
- Compensatio non obycitur quando quis ci-
uitati debet alimenta.* 166.11
- Compensatio non admittitur ei qui debet
quid ex ea pecunia que solennibus
sumptibus seruit.* *ibidem.*
Compen-

INDEX.

- Compensatio non obijcitur ex causa fidei-
commissi. ibidem.*
- Compensatio pro solutione est. 167. 1. &
121. 8*
- Compensatio aliàs pensatio dicitur. 17. 15
Refutatio argumentorum quæ defi-
nitioni obstare videntur. 18. 16. &
33. 37. & 35. 38. & 31. 46. & 48.
54*
- Compensatio improprie ad delicta perti-
net. 39. 42*
- Compensatio sola pecunia & quantitate
fieri potest. 53. 1. Ratio huius rei ap-
pennitur infra. 59. 9*
- Compensatio ex veterum sententia ex pa-
ri specie, ex pari causa vel dispari
admittitur. 61. 12
Refutatio contrariorum circa hanc
questionem. 71. 25. & 72. 26*
- Compensatio corporum cum quantitate
nulla est. 62. 14
Refutatio argumentorum quæ à
Duar. mouentur quibus probare
vult corporum esse compensationem.
63. 15. vsq; ad n. 21.
Compen-*

INDEX.

- Compensatio fit per viam retentionis solutio verò per viam dationis.* 74.28.
- Compensatio à lege fit, solutio verò ab homine.* 74.29
- Compensatio ipso fit iure.* 78.1. & 142.
25
- Compensatio ipso iure fit, quando non interueniente hominis factò sed ipsius legis vi & potestate fit.* 80.3
- Compensatio quando fiat.* 116.1
- Compensatio vt fiat ex causa liquida quis auctor est.* 117.3
- Compensatio ex equitate est introducta.*
120.5
- Compensatio olim in bonafidei iudicijs tantum fiebat.* 81.4
- Compensatio in strictis iudicijs vnde initium habet.* 85.8
- Compensatio hodie ex omnibus contractibus ipso iure admittitur* 88.11
- Refutatio contrariorum quibus probari videtur ipso iure compensationem non fieri.* 89.13. & 95. 20. & 97. 23. & 101.28. & 102. 29. & 107. 33. & 111.36.
- Compen-*

INDEX.

- Compensationis verbum uno modo in iure non accipitur, interdum ad quantitatem refertur. 36. 39. interdum pro imputatione sumitur 40. 43. interdum cuiuscunq; emolumentum perceptionem 41. 44. interdum etiam deductionem. 41. 45*
- Compensatione facta fideiussores liberantur. 167. 1*
- Compensatione facta unicuiq; liberum est ea uti, vel non uti. 99. 25*
- Confessis & iudicatis olim 30. dabantur dies 122. 9. hodie vero ex constitutione Iustin. 4. menses iudicatis dantur. 122. 10*
- Contribuere quid significat. 16. 14*
- Creditor & debitor communiter qui sint. 13. 9*
- Creditor & debitor in propria significatione qui sint. 13. 8*
- Creditor compensare non cogitur id quod alij debet, quam debitori suo. 129. 18 nisi certis in casibus. 134. 21*
- Creditor iure Π. & C. cum reo principali & fideiussoribus simul agere potest. 96. 22*
- Credi-*

INDEX.

- Creditori iure Π. & C. integrum fuit an reum principale an fideiussorē convenire vellet.* 96.21
- Creditorum appellatione qui intelliguntur.* 9.4

D.

- Debitum & creditum in iure variè accipiuntur.* 8.4
- Debitum & creditum propriè de mutua pecunia dicitur.* 8.3
- Debitum & creditum in compensationis definitione quomodo accipiendum.* 14.10
- Debitum certo loco soluendum compensatur.* 125.12
- Debitum liquidum itemq; præsens compensationem non impedit.* 125.11
- Refutatio argumentorum quibus probatur compensationem in præsentibus debito non admitti.* 145.27.
- Debita naturalia rectè compensantur.* 15.11. & 28.31
- Refutatio contrariorum quibus probatur*
- N barè

INDEX.

- bari viderur debita naturalia compensari non posse.* 41. 46. & 46. 50.
& 46. 51. & 48. 56. & 49. 57
- Debitor & creditor relativa & correlatiua sunt.* 8. 2
- Debitor pecunie mutua casum fortuitum prestare tenetur.* 12. 6
- Debitor post factam ipso iure compensationem, amplius creditori non debet, nec igitur amplius obligatus sit necesse est.* 92. 16
- Deductio siue retentio non fiebat ipso iure sed per exceptionem.* 157. 35
- Deductio siue retentio plerumq; facti est.*
ibidem
- Deductio siue retentio interdum iuris est*
157. 36
- Differentia ratio inter diem obligationis & diem humanitatis.* 123. 11

E.

- Edictum peremptorium quid sit.* 19. 17
- Electio & voluntas fideiusoris pertinet ad compensationem iam factam, nō etiam*

INDEX.

*etiam ad compensationem qua fieri
adhuc debeat.* 98.23

*Emphyteuta canonem non soluens, intra
biennium vel triennium ipso iure
emphyteusi cadit.* 101.27.

*Exceptio inopia quam maritus habet et-
iam filijs competit.* 30.33

*Exceptio doli mali semper facit bonafidei
iudicium.* 84.7

*Exceptio doli & quod metus causa perem-
ptoria sunt & naturalem & civilem
obligationem tollunt.* 25.28

Exceptio est actionis exclusio. 91.15. &
93.16

*Exceptio doli mali hodie etiam strictis iu-
dicijs inest.* 112.37

*Exceptio S.C. Velleiani naturalem & ci-
uilem obligationem simul tollit.* 19.

18. & 24.19

*Exceptio pacti conuenti naturalem & ci-
uilem obligationem perimit.* 21.21

*Exceptio iuris iurandi omnem tollit obli-
gationem.* 23.24

*Exceptionem inopia etiam socius à socio
conuentus, habet.* 31.34

INDEX.

<i>Exceptionem inopia habentes omnes obligati manent.</i>	32.35.
<i>Exceptiones quædam inveniuntur quæ civilem quidem obligationem tollunt, naturalem autem non perimunt.</i>	25.
	27
<i>Prima.</i>	25.28
<i>Secunda.</i>	27.30
<i>Tertia.</i>	29.32
<i>Ex obligatione naturali in servum iure civili non datur actio, sed prætor in dominum servi dat actionem de peculio.</i>	138.24
<i>Explicatio l. fin. C. de compens.</i>	88.11
<i>l. 5. ff. de compens.</i>	95.20
<i>l. 2. ff. de compens.</i>	99.25
<i>l. Labeo ff. de compens.</i>	101.28
<i>l. Vtiles §. fin. de petit. hered.</i>	102.29
<i>l. 6. C. de compens.</i>	109.39
<i>l. Vnum ex familia §. sed si uno. de legat. 2.</i>	111.36
<i>l. Vlt. C. de compens.</i>	116.2
<i>l. Cum militi in fin. d. compensat.</i>	123.11. & 144.26
<i>l. Pecuniam ff. de compensat.</i>	125.13
	<i>Explic.</i>

INDEX.

- Explic. l. In compensationē ff. de compens.*
 127.15
- l. In rem suam §. 1. ff. de compens.*
 130.19
- l. Si duo ff. de duob. reis qua pugnare
 videtur cum l. in rem suam de com-
 pensat.* 134.21
- l. Si cum filiofam. ff. de compensat.*
 135.22
- l. Vlt. C. Commod. qua probari vide-
 tur compensationem in commodati
 actione locum non habere.* 146.29
- l. Vnic. §. taceat. C. de rei uxor. act.
 ex qua dicendum videtur actioni ex
 stipulatu de dote compensationem
 non posse obijci.* 152.33
- l. 2. C. de solut.* 161.3
- l. 3. C. de compens.* 163.5
- l. Incendium C. si cert. pet.* 11.5
- l. 5. §. Is quoq. de O & A. eiusq. vera
 sententia.* 12.7
- l. Si non sortem §. libertus de con-
 dict. in deb.* 22.23
- l. Cum debitore cum l. seq. ff. de iu-
 reiur.*

INDEX.

reitur.

24.25

F.

Facti exceptio in iure nulla est, licet pragmatici contrarium sentiant. 93. 18

Falcidia ipso iure legata rescatur. 101. 27

Fideiussor compensare potest, quod debetur reo principali pro quo fideiussit.

140. 25.

Fideiussor si compensatione ipso iure facta uti non vult inuitus ea uti non cogitur.

99. 24

Filiusfam. mutuum pecuniam accipiens naturaliter & ciuilitur obligatur.

25. 29

Filiusfam. contrahendo ciuilitur obligatur & in eum datur actio. 139. 24

Filiusfam. à socio conuentus an compensare possit.

139. 24

H.

Heres mariti ob res donatas, amotas & impensas compensatione uti potest, non autem ob mores mulieris grauiores & leuiores.

38. 41

I.

Id quod per actionem seruari non potest per

per

INDEX.

per compensationem seruatur. 137.

23

Illud quod dicitur in mulierem intercedentem non esse actionem nec petitionem, quomodo sit intelligendum.

19.19

In alternatiuis electio est rei siue promissoris.

42.48

In alternatiuis promissionibus utrumque non debetur.

119.4

In compensatione non inspicitur causa ex qua quantitas debetur.

60.11

Indebita soluta ex parte accipientis sunt natura debita.

42.47. & 44.49

Initium à definitionibus rerum sumendum est.

7.1

In pupillum datur actio ex rescripto D. PII. non ex obligatione.

48.55

Inuito creditori pars non rectè soluitur.

73.27

Is qui inuicem creditor & debitor est, compensare potest.

17.14

L.

Libertus à natura patrono suo operas debet.

22.23

N 4

Liqui-

INDEX.

Liquidum cum illiquido compensari non potest. 116.2. & 119.4

M.

Mulier intercedens pro aliquo obligatur naturaliter & civiliter, & in eam datur actio. 19.18

Mulier in dote praefertur omnibus creditoribus tempore anterioribus. 153.34

N.

Nemo persequendo causam suam deteriores facit. 128.16

Nihil interest actionem ipso iure non habere, an per exceptionem infirmare. 20.19

Non entis nulla sunt qualitates. 93.17

O.

Obligatio est mater actionum. 92.16

Omnis obligatio pro contractu habenda est. 9.4

Opponere compensationem quid sit. 94.19

P.

Pactum qualem obligationem producat. 15.11

Pacta exceptionem pariunt. 21.22

Paria

INDEX.

<i>Paria delicta mutua persatione solvuntur.</i>	35.38.
<i>Pecunia latius sumpta quid.</i>	54.3
<i>Pecunia quanam civitati ex calendario deberi dicatur.</i>	163.6
<i>Pecunia verbum quomodo in hac compensationum materia accipitur.</i>	57.6
<i>Pecunia strictissima significatur qua sit.</i>	54.2. & 56.5
<i>Pecunia verbum ad pecuniam numeratam refertur.</i>	54.2
<i>Petitio hereditatis olim non erat bonafidei actio sed nonnulli eam pro bonafidei actione habebant.</i>	108.31
<i>Petitio actionem in rem significat.</i>	19.19
<i>Per compensationem interdum solidum servatur.</i>	167.2
<i>Portus cur dicatur statio.</i>	161.2
<i>Perimere quid sit.</i>	18.17
<i>Possessio in iure pro praedio accipitur, estque id. IC. & Impp. usitatissimum.</i>	89.14
<i>Possessorium summarissimum quodnam sit.</i>	150.31
<i>Pupillus locupletior factus recte solvit.</i>	47.52
N 5	Pupil-

INDEX.

- Pupillus quod locupletior factus debet, rectè compensatur.* 47.53
Procurator absentis conuentus non debet de rato cauere. 78.1

- Quantitatis verbo quid contineatur.* 57.7
Quae in diem debentur antequam dies veniat compensari non possunt. 121.7
Quae in diem debentur statim debentur, sed peti antequam dies venerit non possunt. 121.8
Quae iudicatus debet, intra tempora iudicati rectè compensantur cum eo quod ipsi vicissim debetur. 122.10
Qui litem contestatur aut secum contestari patitur diligentior est eo, qui rem in iudiciũ non deducit. 128.15
Qui agit actione momenti ei compensatio obijci non potest. 151.34
Qui soluit cum compensare posset, solidũ quasi indebitũ potest repetere. 167.3
Qui ex donatione conuenitur in id tantũ quod facere potest condemnatur. 32.36
Quis

INDEX.

Qui bonis cessit non in solidum sed in id tantum quod facere potest condemnatur, si idoneum postea emolumentum acquisierit. 33.36

Quilibet iuri sibi competenti renunciare potest. 99.24

Quod nullum est exceptione remoueri non potest. 93.17

Quod una statione debetur non semper compensatur. 161.4

Quotiescunq; ipso iure quid factum est, necesse est ut id ipsum allegetur, si modo quis iuris beneficio uti velit.

110.26

R.

Ratio cur D. Marcus rescripsit compensationem in strictis iudicijs doli mali exceptione opposita admittendam esse. 84.9

Ratio cur cum seruo agi non possit. 138.24

Regula iuris, ut dominus qui lucrum capiat ex persona serui, eius quoq; factum praestet. 139.24

Res pondere, numero & mensura quare dicantur quantitates. 58.8

Peten.

INDEX.

Retentionum genera Iustinianus sustulit
38.4. Non autem compensationes.
38.41.

S.

Seruitus morti comparatur. 136.23
Seruus contrahens ei, cum quo contrahit
civiliter non obligatur. 138.24
Solutio eo, quod per compensationem serua-
ri non potuit non competit condictio
indebiti. 167.3
Solutione eius quod debetur omnis obliga-
tio tollitur. 167.1
Statio quid significat. 161.2
Submotio creditoris agentis non fit oppo-
sita exceptione compensationis sed
allegata causa. 100.25

V.

Vectigalia que nam sint. 165.9
Vectigalia duplicia sunt. *ibidem*
Vectigalia & tributa in duplici sunt dif-
ferentia. 165.10
Verba;

INDEX.

*Verba; Inter se, in definitione compensa-
tionis ad quid respiciant.* 16.13

Verba, Ipso iure, variè in iure sumuntur.
79.2

HELMSTADII

Ex officina Typographica
Iacobi Lucij, Impensis Heredum
Ludolphi Brandes, Anno

cIc. Ic. iVc.

Ob. 6. 11. 3353

Ob. 6. ii. 3352 - 3353

